

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta Humanitních studií
Institut mezioborových studií Brno

Sociální a právní důsledky předlistopadové migrační politiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracovala:

Ilona Pecková, DiS.

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Sociální a právní důsledky předlistopadové migrační politiky“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Berouně dne 17. dubna 2010

.....
Ilona Pecková, DiS.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc. vedoucí mé bakalářské práce za její cenné rady a připomínky, které pomohly obohatit tuto práci o řadu dalších nových podnětů.

.....
Ilona Pecková, DiS.

Obsah

Úvod	6
1. Migrace a migrační politika	9
1.1 Vymezení pojmu migrace a migrační politiky	9
1.2 Migrace a migrační politika z historického pohledu před rokem 1989 až po současnost	10
1.3 Druhy migrace a její dělení	14
1.4 Integrace přistěhovalců v České republice	19
1.5 Česká republika z pohledu migrační politiky	22
2. Druhy pobytů na území ČR	24
2.1 Trvalý pobyt na území ČR	27
2.2 Dlouhodobý pobyt na území ČR	28
2.3 Jiné možnosti pobytu cizinců na území ČR	30
3. Vznik mezinárodní smlouvy	34
3.1 Druhy mezinárodních smluv o sociálním zabezpečení v ČR	35
3.2 Dohoda mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik z 2. 12. 1959 o sociálním zabezpečení č. 116/1960 Sb.	40
3.3 Návrh nové Smlouvy mezi ČR a Ruskou federací o sociálním zabezpečení	47

4. Sociální zabezpečení v ČR	49
4.1 Druhy důchodů dle zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění	49
4.2 Podmínky nároku na starobní důchod dle § 29, 30, 31 zák. č. 155/1995 Sb.	50
5. Vznik státního občanství ČR; jazyková zkouška pro cizince	53
5.1 Podmínky pro získání státního občanství ČR	53
5.2 Jazyková zkouška pro cizince	56
6. Analýza a komparace vybraných důchodových případů /kazuistik/	57
6. 1 Rusové a jejich svět	57
6. 2 Sociální pedagogika a její současný vliv na sociální zabezpečení ČR	58
6. 3 Analýza a komparace vybraných důchodových případů /kazuistik/	59
6. 3. 1 Kazuistika č. 1- paní Ema	63
6. 3. 2 Kazuistika č. 2 – paní Marina	64
6. 3. 3 Kazuistika č. 3 – pan Vladimír	65
6. 3. 4 Kazuistika č. 4 – pan Boris	66
Závěr	68
Resumé	69
Anotace	70
Literatura a prameny	71
Seznam příloh	I

Úvod

V bakalářské práci bych se ráda zabývala otázkou migrace, jejího členění, právních důsledků, možných přínosů pro Českou republiku a dále sociálními a právními důsledky předlistopadové migrační politiky.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala záměrně, neboť se problematikou migrace zabývám téměř 5 let, zaměřuji se především na mezinárodně právní dohody a smlouvy, které upravují otázky týkající se sociálního zabezpečení důchodového pojištění českých občanů, kteří pracovali v cizině, dále pak cizinců nebo migrujících občanů, kteří přicházejí do České republiky, popř. migrují z České republiky do jiných zemí. Náplní mé práce jsou především aplikace platných mezinárodních smluv a dohod, popř. jiných právních či legislativních ujednání, které si zainteresované země mezi sebou domluvily v oblasti důchodového pojištění.

Přijímání ekonomických migrantů je základem politiky legální migrace a je nutné se jím zabývat na evropské úrovni, aby mohlo dojít k výraznějšímu rozvoji imigrační politiky. V oblasti legální migrace je z hlediska politických priorit vycházejících z Haagského programu z roku 2004 stěžejní „Plán politiky legální migrace“. Milióny lidí dnes na celém světě pracují v jiných státech, než ve kterých jsou občany, případně tyto země navštěvují jako turisté. Snahou jednotlivých států je řešit tuto situaci prostřednictvím koordinace jejich sociálních systémů tak, aby v důsledku pohybu osob přes hranice států, ať už z důvodů turistiky nebo zaměstnání, nedocházelo k ohrožení jejich nároků čerpaných ze sociálního zabezpečení. Ani Česká republika není v tomto ohledu výjimkou. Vzhledem k tomu, že současná situace přeje odvážným, většina lidí migruje, buď z důvodu získání nových zkušeností, nebo zlepšení své ekonomické úrovně. U některých cizinců migrujících ze zemí mimo Evropskou unii se jedná ve většině případů o nutnost, v některých případech dokonce o přežití, buď jeho samotného, nebo celé jeho rodiny, která je na jeho výdělků závislá. Najdou se i případy, kdy cizinci migrují do některé vyspělejší země z vypočítavosti, ale tyto případy jsou v menšině.

Bakalářská práce je členěna do šesti stěžejních kapitol, každá kapitola je dále rozdělena na podkapitoly. V první části je charakterizován pojem migrace a její příčiny,

druhy migrace, důvody migrace a současný pohled ČR na migrační politiku. V druhé části je práce zaměřena na druhy pobytů na území ČR. Ve třetí části se zabývám otázkou vzniku mezinárodní smlouvy, druhy platných mezinárodních smluv o sociálním zabezpečení na území ČR a jejími konkrétními dohodami, kterými byla nebo dosud je ČR vázána. Čtvrtá část mé bakalářské práce se zabývá sociálním zabezpečením v ČR, druhy důchodů a jejich zákonnými podmínkami. V páté části je stručně vysvětlen vznik státního občanství ČR, podmínky pro vznik občanství a podmínky jazykové zkoušky pro cizince. V šesté části bakalářské práce analyzuji za pomoci komparace vybrané kazuistiky týkající se poživatelů důchodů. Pro lepší přehlednost jsem použila grafy a statistické tabulky. Zároveň zde zmiňuji i vliv sociální pedagogiky na sociální zabezpečení ČR.

Pro bakalářskou práci jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu konkrétních důchodových případů - vybraných čtyř kazuistik. Dále jsem využila analýzu dokumentů a konzultace s odborníky působícími na České správě sociálního zabezpečení v Praze z odboru mezinárodního práva a důchodového pojištění a s odborníky z Cizinecké policie ČR. Pracovníci Cizinecké policie ČR mě seznámili se zákonnými podmínkami a postupy při získávání trvalého pobytu na území ČR a vzniku státního občanství ČR. V teoretické části bakalářské práce jsem si kladla za cíl vypracovat podrobný popis v rovině teoretické, včetně právních důsledků migrační politiky před listopadem 1989 až po současnost z pohledu sociálního zabezpečení ČR. Současně jsem zaměřila svou pozornost na princip mezinárodních smluv a dohod sociálního zabezpečení, které byly nebo jsou dosud na území ČR v platnosti.

Dalším záměrem mé bakalářské práce je seznámit odbornou veřejnost s problémem předlistopadové migrační politiky, především s aplikací mezinárodních dohod a smluv důchodového pojištění u cizinců migrujících do České republiky. Zároveň jsem chtěla v této práci upozornit na možné problémy a nevýhody při tvorbě mezinárodních smluv a dohod v rámci sociálního zabezpečení ČR a také na možná doporučení, jak lépe nastavit systém sociálního zabezpečení, aby nedocházelo k nepřiměřeným nesrovnalostem v principu sociálního zabezpečení, zejména při výpočtu důchodových dávek.

V praktické části jsem se zaměřila na vybrané důchodové případy občanů z bývalého SSSR a občanů ČR. V závěru praktické části bych ráda srovnala obě vybrané skupiny a vyhodnotila, která vybraná skupina poživatelů důchodu je na tom z existenčního pohledu lépe a proč tomu tak je.

1. Migrace a migrační politika

1.1 Vymezení pojmu migrace a migrační politiky

Migrace osob je celosvětový fenomén, kterému nelze zabránit. Z ekonomického hlediska představuje přirozený pohyb osob za výhodnějšími podmínkami. Lidé se přemísťovali odjakživa – za lepší půdou, z náboženských a politických důvodů, za prací, v důsledku přírodních katastrof apod. Z mezinárodní migrace dnes za určitých okolností mohou těžit jak země původu, tak hostitelské země. Na druhou stranu může migrace způsobit i řadu politických, ekonomických a společenských problémů, se kterými se obě skupiny musí vypořádat.¹

Pod pojmem „migranti“ se rozumí lidé, kteří překročí hranice a žijí v jiné zemi déle než jeden rok. Podle odhadů OSN takto v současnosti žije 191 milionů lidí. To je přibližně stejně velký počet jako je obyvatel Německa, Francie a Itálie dohromady (jedná se o 3 % světové populace). Z toho 115 milionů migrantů žije v ekonomicky vyspělých státech. Atraktivní jsou zejména Spojené státy americké, země Evropské unie a Austrálie.

Migranty můžeme rozdělit do tří hlavních kategorií:

- a) přistěhovalci: rozhodli se opustit svou zemi z různých důvodů a žít po dobu delší než jeden rok v jiné zemi; pobývají tam legálně – tj. mají vyřízené vízum a v případě, že chtějí v hostitelské zemi pracovat, i pracovní povolení;
- b) nelegální přistěhovalci: na rozdíl od první skupiny přišli do hostitelské země bez oprávnění, či bez oprávnění v zemi pobývají anebo pracují – např. s propadlým vízem;
- c) žadatelé o azyl a uprchlíci: skupina migrantů, kteří v hostitelské zemi hledají ochranu před pronásledováním nebo diskriminací, které byli vystaveni ve své domovské zemi.²

¹ BÁRTOVÁ, K. et al., *Dovedu to pochopit*, Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007., ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 82

² Tamtéž, s. 82 - 83

1. 2 Migrace a migrační politika z historického pohledu před rokem

1989 až po současnost

Za tradiční přistěhovalecké země jsou považovány Spojené státy americké, Austrálie, Kanada a Nový Zéland. Do těchto zemí směřovaly v průběhu 19. a na začátku 20. století silné migrační vlny z Evropy. Dnešní přistěhovalci jsou většinou původem zejména z Asie, Latinské Ameriky a Afriky.

Evropa byla až do poloviny dvacátého století oblastí, kterou její obyvatelé opouštěli. Od 17. století do druhé světové války z ní odešlo zhruba 82 milionů lidí. Cílovou oblastí přistěhovalců se Evropa stala až po druhé světové válce. Země západní Evropy se po válce musely vyrovnat s nedostatkem pracovních sil. Dělníci z ciziny byli vítanou posilou a podíleli se na obnově poválečné Evropy. Vliv na příchod imigrantů a jejich původ měla koloniální minulost jednotlivých zemí. Bývalé kolonie se staly přirozeným zdrojem imigrantů. Velkou roli také sehrála geografická blízkost (např. Albánci v Itálii a Řecku). Otevřenost západoevropských zemí vůči přistěhovalcům skončila s ropnou krizí v roce 1973, kdy se státy začaly potýkat s hospodářskými problémy a vysokou nezaměstnaností.

Česká republika se pro migranty stala cílovou zemí až po pádu komunistického režimu v roce 1989.

Hlavní příčiny migrace:

- ekonomické
- sociální
- politické
- ekologické
- demografické

Hlavní druhy migrace:

- legální migrace,
- nelegální migrace

Hlavní dopady migrace

a) dopady na země původu migrantů

- nepříznivé důsledky může mít odchod vzdělaných a kvalifikovaných lidí – tzv. odliv mozků („*brain drain*“). Země (většinou se jedná o rozvojové země) tak přicházejí o svou budoucí elitu a přicházejí o investici do jejich vzdělání. To může mít velmi negativní dopad.
- poslední trendy ukazují, že stále více migrantů se do své země vrací. Mohou tak ve své domovské zemi uplatnit zkušenosti nabyté v zahraničí.
- emigranti často do zemí svého původu posílají část ze svých výdělků. Podporují tak nejen svou rodinu nebo obec, ale přispívají také k ekonomickému růstu své země.

Pro domovské země může mít emigrace negativní důsledky. V jistém směru jí můžeme naopak pomoci. Pokud existuje spolupráce mezi cílovou a domovskou zemí, pak je možné, aby z migrace v konečném součtu profitovaly obě strany. Zásadním problémem rozvojových zemí je tzv. odliv mozků neboli odchod kvalifikovaných a vzdělaných lidí. Tito lidé jsou pro budoucnost chudých zemí velmi důležití. S odchodem vzdělaných lidí země ztrácí investice vložené do jejich studia, hodnotu jejich možné práce a finanční částky, které by odváděli do státního rozpočtu. Země ale především ztrácí potenciál uložený v těchto lidech, kteří mají předpoklad stát se nejen ekonomickou, ale zejména intelektuální elitou státu.³

Do emigrace neodcházejí jen kvalifikované a vzdělané osoby. Ekonomická migrace se týká i nejchudších lidí, kteří jsou nuceni odejít do zahraničí, aby užívali svou rodinu. V rozvojových zemích je vysoká nezaměstnanost, a tak odchod nezaměstnaných za prací do zahraničí pomáhá tento palčivý problém řešit. Tito lidé svými výdělky podporují rodinu doma, v hostitelské zemi však zastávají jen manuální, nekvalifikované a málo placené práce. Často se z této skupiny rekrutují nelegální přistěhovalci.

b) dopady na cílové země migrantů

³ BÁRTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 85 - 86

- mnoho ekonomicky vyspělých zemí se nyní potýká se stárnutím své populace a nízkou porodností. Imigrace situaci nevyřeší, ale spolu s dalšími opatřeními může přispět k vyrovnávání této nepříznivé situace.
- migranti často vykonávají práce, o které místní lidé nestojí
- bohaté země se snaží přilákat vysoce kvalifikované odborníky
- s příchodem velkého počtu cizinců mohou souviset také sociální problémy

Mnoho ekonomicky vyspělých zemí se nyní potýká se stárnutím populace a nízkou porodností. Jsou to právě přistěhovalci, kteří by mohli částečně zaplnit výpadek pracovní síly a tím tento nepříznivý trend alespoň zmírnit.

Migranti často vykonávají práce, o které není mezi místními obyvateli z mnoha důvodů zájem. Přistěhovalci tak zaplňují mezery na trhu práce. Politika vůči těmto přistěhovalcům se v různých zemích liší, většina z nich má nicméně zájem jen na jejich dočasném pobytu.⁴

Vyspělé země mají stále větší zájem o vzdělané nebo kvalifikované migranty. Z jejich příchodu profitují, aniž by musely investovat do jejich vzdělání. Příchod lidí z chudých zemí vyvolává v bohatých cílových státech rozporné reakce. Imigranti se často setkávají s nedůvěrou a obavami. Představitelé radikálně pravicových stran, ale i ostatní, je obviňují z krádeže pracovních míst, snižování mezd v některých odvětvích, a tedy z poklesu životní úrovně místních obyvatel. Tyto názory jsou v zemích, do nichž přicházejí větší počty migrantů, přejímány veřejností hlavně v době, kdy roste nezaměstnanost a klesá hospodářský růst. Odborníci se ale většinou shodují, že přistěhovalci domácím práci neberou. Počet míst, která obsazují, se vyrovnává s počtem míst, která naopak vytvářejí. Větší počet osob pro ekonomiku znamená větší spotřebu potravin, více dopravních prostředků, více potenciálních spotřebitelů, tedy větší hospodářský růst. Přistěhovalci také většinou obsazují místa, o která nemají zájem ani domácí nezaměstnaní.

⁴ BÁRTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 86

To ovšem neznamená, že s příchodem velkého počtu cizinců nesouvisejí žádné sociální problémy. Obzvláště nebezpečný je vznik uzavřených nebo izolovaných komunit (*ghett*). Preventivní roli před tím, aby se imigranti uzavírali do uzavřených lokalit, by měla hrát integrační politika (jazykové kurzy, možnost vzdělávání). Ta by měla usnadnit začlenění cizinců do většinové společnosti, a omezit tak sociální pnutí. Měla by zvýšit flexibilitu migrantů i jejich dětí, které jsou ohroženy pocitů vykořenění a krize identity více než jejich rodiče.⁵

Problémy se mohou vyskytnout i při střetu různých kulturních návyků. Ve většině bohatých zemí je navíc zakořeněna xenofobie a rasismus, často plynoucí ze vzájemného nepochopení, nebo čistě jen z předsudků. Ke strachu o práci se přidává obava o bezpečnost a nově strach z terorismu. Tyto názory mají vliv na činnost politických skupin a jejich aktivity v oblasti migrace. Méně bolestné než ztráta voličů je pro ně přijetí antimigračního přístupu bez ohledu na ekonomické aspekty. Navíc ilegální status mnoha přistěhovalců situaci ještě komplikuje a prohlubuje společenskou propast mezi nimi a místními obyvateli. Před nezvládnutelným počtem přistěhovalců se země brání zaváděním vízové povinnosti a povolením k pobytu, více či méně přísnými pravidly pro zaměstnávání cizinců a kontrolou svých hranic.

Evropská unie a imigrace

Státy Evropské unie se v rámci budování společného prostoru bez vnitřních hranic postupně sjednocují i v přístupu k imigrantům. Vcelku ucelená společná procedura je platná v případě azylové politiky (týká se mezinárodní ochrany uprchlíků), postupně se také sjednocují i pravidla migrační politiky. V rámci společné azylové politiky platí v zemích Unie tzv. Dublinská úmluva, podle které lze na základě objektivních kritérií určit, jaký stát se má zabývat žádostí o ochranu osoby, která se uchází na území EU o azyl. Rozhodnutí daného státu pak platí v celé Unii a neúspěšný žadatel nemůže vstoupit do azylové procedury v jiné zemi EU. Aby tento systém mohl fungovat, musely být přijaty společné zásady, jak žádosti posuzovat a jak s uprchlíky zacházet. Každá země si hájí právo rozhodovat o tom, koho na své území vpustí, a koho ne. Proto je budování společné přistěhovalecké politiky pomalejší a komplikovanější.

⁵ BÁRTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 85

V rámci prostoru bez vnitřních hranic je přijetí minimálních standardů a pravidel nutností. Navíc se většina států potýká se stejnými problémy, jako je stárnutí populace a nedostatek určitých profesí. Společné úsilí se vyplácí i v případě boje proti nelegální migraci.

Schengenská dohoda umožňuje volný pohyb mezi státy EU. Důležitou součástí tohoto systému je ale posílení kontrol vnější hranice. Schengenská úmluva umožňuje policejní spolupráci, výměnu informací, dozor a příhraniční stíhání. Byl vyvinut schengenský informační systém, který mimo jiné obsahuje údaje o hledaných osobách nebo odmítnutých žadatelích o azyl. Pro vstup do schengenského prostoru potřebují lidé ze třetích zemí (zemí mimo Evropskou unii) jednotné (schengenské) vízum.

1. 3 Druhy migrace a její dělení

V moderních dějinách a v souvislosti s technickým pokrokem, který se týká zejména způsobu a rychlosti dopravy, chápeme pojem migrace trochu odlišným způsobem. Kromě modernizace přihlížíme také ke změně důvodů, které vedou migranty k opuštění jejich země.

Druhy migrace podle příčin

- a) **ekonomické příčiny** – opuštění domovů z ekonomických příčin, tedy odejít za lépe placenou práci a vyšším životním standardem do zahraničí, je v dnešním světě zřejmě nejrozšířenější formou migrace, která se ovšem netýká pouze rozvojového světa. Tyto ekonomické příčiny, které lidi nutí odejít za lepším životním do bohatší ciziny, bývají nejčastějším důvodem k opuštění země. Nelehká finanční situace doma může být způsobena také rozpadem ekonomiky země, na níž byl daný stát zdrojově závislý (viz rozpad sovětského bloku). Někteří lidé, kteří migrují kvůli práci, se také pokoušejí v cílové zemi založit vlastní firmu, ale k takovému kroku musejí svůj pobyt v zemi řádně legalizovat a splnit spoustu dalších administrativních podmínek.
- b) **sociální příčiny** – rodnou zemi lidé opouštějí kvůli touze dosáhnout určitého vzdělání, které je v jejich státě buď z finančních, nebo i sociálních důvodů nedostupné. Často se také stává, že se člověk rozhodne v zahraničí založit rodinu,

zůstane se svým partnerem a do země svého původu se už nevrátí. Migrace spojená se slučováním rodin nastává i v případech, kdy např. manželka s dětmi následuje svého muže, který odešel za prací do zahraničí.

Mezi migranty mají zvláštní postavení ti, kteří ze své země odcházejí kvůli pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti nebo příslušnosti k určité sociální skupině. Jsou považováni za uprchlíky, Ženevská úmluva o právním postavení uprchlíka jim zaručuje jistá práva a ochranu.

- c) **politické příčiny** – migrace ovšem nemusí být záležitostí svobodného rozhodnutí. K nedobrovolné migraci často dochází v případech politické perzekuce. Lidé, kterým by v případě setrvání ve vlastní zemi hrozila smrt nebo žalář, jsou tak často nuceni odjet mimo vlast a již se nevrátí zpět. Některé režimy dokonce svým úhlavním protivníkům nabízejí bezproblémové vycestování mimo hranice státu s tím, že se navždy zřeknou možnosti návratu.
- d) **ekologické příčiny** – v souvislosti se zhoršujícím se stavem našeho životního prostředí někteří odborníci hovoří také o hrozbě migrace z ekologických příčin. Existují teorie, podle nichž se v důsledku globálního oteplování, změn klimatu a z toho vyplývajících ztrát zemědělské půdy a zdrojů obživy v horizontu několika desítek let mohou dát do pohybu i stovky milionů, ne – li miliardy lidí.
- e) **demografické příčiny** – důležitým faktorem mezinárodní migrace je demografická situace. V zemích třetího světa, především v některých regionech Afriky a Asie, se lidé kvůli rychle rostoucí populaci a nemožnosti zapojit se do ekonomického života ve vlastní zemi rozhodují opustit přelidněné a sociálně a ekonomicky strádající oblasti. Naopak stárnutí a vymírání populace ve vyspělých evropských zemích vede k potřebě náboru cizí pracovní síly.⁶

Druhy migrace podle času

Migraci můžeme z hlediska časového rozdělit na krátkodobou a dlouhodobou.

⁶ BÁRTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 99 - 100

Krátkodobá migrace zahrnuje rekreační cestování, výjezdy za prací nebo studiem. Tyto pobyty zpravidla mívají větší dopad na sociální status jedince. Zkušenosti ze zahraniční vysoké školy, stáže nebo zaměstnání většinou zvýší cenu konkrétní osoby, zvláště pokud se jedná o občana rozvojové země a místem jeho studií či přechodného zaměstnání je země ekonomicky vyspělá. Člověk pracující mimo svou zemi může okamžitě vylepšovat ekonomickou situaci své rodiny, a to ve formě remitencí (finančních prostředků zasílaných migranty do mateřské země). Po návratu se také mění jeho postavení. Nabyté zkušenosti, znalosti a dovednosti jej zvýhodňují a zařazují mezi elitu. Zároveň u něj dochází k potřebě dalších migrací, pracovní trh migrantovy mateřské země totiž často není schopen zajistit jeho nový životní standard.

Pro dlouhodobou nebo trvalou změnu pobytu se člověk rozhodne ve chvíli, kdy ve své rodné zemi nemá možnost dosáhnout uspokojivého ekonomického zázemí, přestože má ukončené požadované vzdělání. S dlouhodobou migrací souvisí také uprchlictví, které ale není motivováno ekonomicky, nýbrž dochází k němu v důsledku různých nepokojů či válečných konfliktů.

Migranti se mohou v dané zemi usadit buď natrvalo, nebo se do ní opakovaně vracejí, proto také hovoříme o migraci trvalé, nebo opakované.

Legální migrace

Podmínky vztahující se na pobyt cizinců na našem území jsou upraveny takzvaným cizineckým zákonem.⁷ Podle této legislativní normy jsou cizinci přicházející do České republiky děleni na dvě skupiny. Jedna z nich představuje občany Evropské unie a jejich rodinné příslušníky, do druhé skupiny spadají všichni lidé, kteří nepocházejí z členských států EU. Říká se jim cizinci ze třetích zemí a právě oni, na rozdíl od „evropských“ rezidentů, potřebují platná víza.

Některé osoby ze třetích zemí mohou být českými úřady zbaveny vízové povinnosti při pobytu nepřesahujícím tři měsíce v okamžiku, kdy jsou jejich jména uvedena na takzvaném bílém seznamu (viz Nařízení Rady ES č. 539/2001). Ve všech

⁷ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

ostatních případech je povinností každého, kdo chce překročit hranici našeho státu a usadit se v něm, mít vyřízeny všechny náležité dokumenty.

Nelegální migrace

Nelegální migrace je právně nepovolený pohyb osob přes státní hranice. Legální a ilegální migrace mohou v některých případech splývat. Týká se to států, které svým občanům udělují povinnost požádat o povolení k vycestování a které zároveň mají s cílovou zemí vízový styk. Ilegální, tedy právem nepovolená migrace je závažným společenským problémem. Nejčastěji se policejní složky setkávají s nelegálním přechodem hranic a tendencí migrantů setrvávat na území i po vypršení doby povolení k pobytu. Množství osob, u kterých bylo zjištěno ilegální překročení našich státních hranic, se od počátku 90. let zvyšovalo. Počet těchto osob začal stagnovat až v roce 1998. Od této doby dochází k postupnému snižování nelegálních přistěhovalců. Mezi cizinci ilegálně překračujícími státní hranice České republiky byli nejčastěji identifikováni občané Ukrajiny (654 osob, tj. 17 % všech cizinců nelegálně migrujících přes státní hranice), Polsko (460 osob, tj. 13%) a rovněž Německo (289 osob, tj. 8 %). Dále následovali občané Číny, Ruska, Moldavska a Vietnamu. Na celkovém počtu všech nelegálně migrujících osob přes státní hranice ČR (nejen cizinců) měli nejvyšší podíl občané ČR (695 osob, tj. 16 % všech nelegálně migrujících osob).

Problémy spojené s nelegální migrací

Problémů souvisejících s nelegální migrací je však více. Je to v první řadě samotný způsob jejich příchodu do země, ve které chtějí žít. Často se migranti nechávají do země převážet zločineckými gangy, které si za tyto služby účtují nemalé částky. V důsledku těchto praktik dochází k dalším trestným činům, jakými jsou obchod s lidmi, prostituce nebo vyděračství. V případě, že je u nás ilegální přistěhovalec také zaměstnán, jeho mzda není řádně zdaněna, neplatí si sociální a zdravotní pojištění a spousta peněz proteče mimo státní pokladnu.

Množství nelegálních přistěhovalců si hledá zaměstnání prostřednictvím sítě neformálních zprostředkovatelů práce majících vazby na komerční sféru, která práci cizincům vyhledává. Takto zaměstnávání lidé pocházejí většinou ze zemí bývalého Sovětského svazu (Ukrajina, Moldávie, Bělorusko, středoasijské republiky, pobaltské státy nebo Rusko). Pracovník se tak stává závislým na zprostředkovateli práce a často je

stejnou osobou také vykořisťován. Počátek klientského systému spadá už do devadesátých let. Jeho zrod je spojován se zavedením restriktivních opatření pro vstup cizinců na pracovní trh v České republice v roce 1996. Dalším významným mezníkem bylo zavedení vízového styku se zeměmi bývalého Sovětského svazu, které vešlo v platnost v roce 2000. Všechny podoby klientského systému se vyznačují nerovnoprávným postavením cizince na trhu práce, pracovním vykořisťováním, jež hraničí s otrockou prací, a v neposlední řadě je pro něj charakteristické obcházení platných zákonů. Klientský systém představuje problém zejména z hlediska lidských práv migrantů. Navíc cizinci, který nemá k pobytu na našem území řádné povolení příslušných úřadů, hrozí správní vyhoštění, což znamená ukončení pobytu v našem státě a jeho následné znemožnění po předem stanovenou dobu.

Nelegální pobyt cizinců na území určitého státu tedy nepředstavuje jen potíže v oblasti fiskální politiky (práce na černém trhu, daňové úniky), ale způsobuje také problémy s kriminalitou (nelegální cizinci se nechávají snadno zmanipulovat ke zločinu). Z těchto, ale i z jiných důvodů je proto nutné, aby stát nelegální migraci čelil. Je k tomu vhodné využít hned několik přístupů.

Přístupy k nelegální migraci

- a) První přístup je represivní a k potírání migrace využívá policejní složky. Nejde jen o ostražitost na státních hranicích, ale i uvnitř země. Nelegální migrant může být potrestán finanční sankcí, odnětím svobody nebo vyhoštěním, které se často provádí formou deportace do země původu. Represe má navzdory své hrozbě malou účinnost.
- b) Druhým řešením by mohlo být usnadňování legální migrace, ať už formou odstraňování byrokratických překážek, posilování práv cizinců, nebo zaváděním programů dočasné migrace (tzn. cizinec přicestuje jen na několik měsíců, ale ví, že vrátí – li se domů, bude moci přijet příští rok znovu). Může se ale také začít intenzivněji pracovat na pomoci zemím, odkud lidé odcházejí. Tento přístup je odborníky vnímám jako nejúčinnější, jelikož odstraňuje samotnou příčinu nelegální migrace.
- c) Třetím principem je tzv. regularizace, tedy prominutí postihů a legalizace pobytu těm, kteří mají nelegální status. Regularizaci migrace do České republiky by bylo

možno zajistit následujícími způsoby. V první řadě ji lze udělit prostřednictvím celoplošné amnestie pro všechny ilegální přistěhovalce. Tento způsob ovšem neřeší příčinu nelegality, nýbrž pouze její projevy. Jednou z možností citlivějšího řešení je jednorázová regularizace pracovní migrace. Hlavními kritérii by byly jednak fakticky (tedy i nelegální) pobyt cizince o určité délce a za druhé pak ekonomická činnost migranta. Cílem této regularizace by bylo potírání ilegality na trhu práce a integrace cizinců do hospodářského života České republiky. Další možností je regularizace v návaznosti na systém azylového zákona. Časově omezené povolení k pobytu by měli dostávat všichni cizinci, u nichž jsou dány určité humanitární důvody.

Třetí variantou je permanentní regularizace z humanitárních důvodů, podle které by mohl o povolení k pobytu požádat každý cizinec, který se na našem území zdržuje (ať už legálně, nebo nelegálně) po určitou dobu, má zde rodinu nebo má jiné humanitární důvody. Poslední uvažovanou možností je beztrestný dobrovolný výjezd a možnost úpravy pobytu mimo území. Cizinec, který nemá správní vyhoštění, by mohl mít možnost oznámit určitým způsobem svůj úmysl ukončit ilegální pobyt příslušnému orgánu. Obdržel by výjezdní příkaz, přičemž by při eventuální následné žádosti o vízum nebyl znevýhodněn, dokonce by mohl být na základě dlouhodobého pobytu v ČR i zvýhodněn. Pragmatický přístup k nelegální migraci by v sobě měl zahrnovat všechny výše uvedené principy. Většina zemí bohužel klade důraz pouze na represii.

1. 4 Integrace přistěhovalců v České republice

Pojem integrace migrantů je možné chápat jako proces zapojení jednotlivce (či skupin) do celku. Pod celkem se většinou rozumí společnost, stát nebo konkrétní obec. Oproti asimilaci je integrace chápána jako oboustranný proces přizpůsobování nejen migranta, ale i společnosti. Konkrétní politiky věnují pozornost různým sférám či životním oblastem, kde k integraci dochází. Sleduje se např. integrace na trhu práce, úspěch či neúspěch ve vzdělávacím systému anebo míra segregace v bydlení.

Integrační politika České republiky se začala vytvářet ke konci devadesátých let. Nejdříve kladla důraz na rozvoj „vztahů mezi komunitami“ a snažila se tak ovlivnit přechod od „monokulturní“ k multikulturní společnosti. Pod částečným vlivem

Evropské unie se pak prosadil princip, podle něhož migranti nabývají společně s prodlužující se dobou pobytu a prohlubující se integrací do české společnosti postupně větších politických, občanských, sociálních, kulturních a dalších práv.

Rovnost mezi občany a cizincem by měla (alespoň teoreticky) nastat, když se cizinec naturalizuje a stane se občanem. Z tohoto hlediska by stát měl usilovat o to, aby se cizinci v dlouhodobé perspektivě stali občany. Přístup k českému občanství však není snadný ani po splnění podmínek uvedených v zákoně a na jeho udělení právní nárok. Na druhé straně je třeba podotknout, že samotní migranti usilují především o získání trvalého pobytu a o české občanství nemají zájem, protože tím ztrácejí své původní občanství. Česká legislativa až na výjimky neumožňuje držení dvojího občanství.

Zapojení do českého občanského života je vnímáno jako poslední stupeň integrace. Cizinci se většinou organizují v rámci své komunity, v níž zakládají krajanské spolky nebo řeší problémy jiných cizinců. Krajanské spolky jsou často zaměřené kulturně. Lidé v nich mohou např. se svými krajany slavit své národní svátky.⁸

Problematika migrace

Řada zemí již dlouhá léta řeší problém imigrantů. Z pohledu sociální pedagogiky je hlavním problémem imigrace dětí a jejich integrace do nových podmínek. Značnou roli zde hraje kulturní distanc, tj. stupeň blízkosti či vzdálenosti kultury hostitelské země od kultury původní země imigrantů. Čím větší je distance, tím méně ochotně přijímají imigranti populaci a kulturu majority, z čehož plynou nejrůznější komplikace.

Víme, že k přechodu obyvatel přes hranice jednotlivých zemí dochází za různých okolností. V zásadě lze rozlišit migraci dobrovolnou a vynucenou. K dobrovolné migraci můžeme zařadit ty případy, kdy lidé opouštějí svou vlast, protože chtějí studovat či pracovat v zahraničí, sjednotit rodinu apod. Vynucená migrace je únikem před pronásledováním, represí, ozbrojeným konfliktem nebo přírodními či jinými

⁸ BÁRTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, Praha: Varianty Člověk v tísní, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 106

katastrofami. Příčiny dnešní migrace lze spatřovat především v ekonomických rozdílech mezi jednotlivými světadíly a zeměmi.

V celém poválečném období až do roku 1989 nebyla v ČR problematika multikulturality ani migrace zvláště aktuální, protože naše společnost byla v podstatě monolitní; zastoupení jiných etnik bylo minimální, stejně jako ojedinělá imigrace. Situace se zásadním způsobem změnila na počátku 90. let, kdy se otevřely hranice. Postupně k nám přicházelo stále více imigrantů především z východních zemí a tyto tendence pokračují i v současnosti. Dnes již na našem území žije mnoho příslušníků jiných národností. Nejpočetnější skupinu tvoří Vietnamci (více než 20 000), na druhém místě jsou Slováci, dále obyvatelé Ukrajiny, Polska, Ruska, Bulharska a Německa.

Pracovní migrace z východní Evropy směrem na západ je jedním z důsledků politických, ekonomických a sociálních změn, k nimž v našem regionu došlo v posledním desetiletí minulého století.⁹

Teorie transnacionální migrace se zaměřují především na podoby migrace vedoucí k vytvoření transnacionálních sociálních polí, které přistěhovalcům souběžně se zprostředkováním směny nejrůznějších objektů a zajištěním komunikace s příbuznými a přáteli žijícími v jejich původním a novém domově (nebo někde v třetí zemi), umožňují také transnacionální politickou a kulturní participaci.

Transnacionální migrace se stala centrálním pojmem teorií, podle kterých je novým trendem soudobých procesů migrace vznik transnacionálních sociálních polí propojujících původní a nová místa pobytu přistěhovalců. Proti předpokladům státního myšlení transmigranti – tj. přistěhovalci participující v procesu transnacionální migrace – nerezignují na udržování sociálních vztahů propojujícího s místem původu a nevzdávají se svých původních identit. Teorie transnacionální migrace se nevyčerpávají interpretací udržování přeshraničních sociálních vztahů přistěhovalců s jejich původním domovem.

Soudobá sociálně - vědní relevance teorií transnacionální migrace spočívá právě v tom, že tyto teorie odkrývají působení paralelních procesů začleňování se do

⁹ KRAUS, B., Základy sociální pedagogiky, Praha: Portál, 2008, ISBN 978 – 80 – 7367 – 383 -3, str. 160 - 161

přijímající společnosti a udržování přeshraničních sociálních vazeb, jejichž prostřednictvím transmigranti budují a udržují souběžně dva domovy. Jinak řečeno, jejich životním světem je transnacionální sociální pole propojující místa jejich nového a původního domova.

Případy vymístěných a deteritorializovaných osob problematizují představy o neproblematickém vztahu k místu původu. Životní situace vymístěných lidí odhaluje proces, ve kterém mohou být těmto přistěhovalcům kromě občanství a plné sociální participace ve společnosti, v níž pracují a žijí, odepírány také status a identita plnoprávných dospělých osob. Vymístění je vlastně deteritorializací v jejím důsledku není člověk doma ani „tam“, ani „zde“. Naopak transnacionální migrace odkazuje k oněm případům deteritorializace, díky nimž je člověk doma „zde“ i „tam“.

Například transnacionální migrace je jenom v diskurzu antropologie pojímána jako součást globálního proudění vytvářejícího etnická pole (*ethnoscapes, Appadurai*), jako transnacionální sociální pole založené na sociálních sítích, které překračují státní hranice (*Basch et al*), jako hraniční prostor vícevrstevnatých identit (*Kearney, Rouse*), nebo jako forma neolizované kultury (*Hannerz*).¹⁰

1. 5 Česká republika z pohledu migrační politiky

Migrační a azylová politika České republiky

Prioritou státu v oblasti migrace je v souladu se Zásadami politiky vlády v oblasti migrace cizinců přijímat účinná opatření, která budou podporovat řízenou legální migraci a zároveň minimalizovat nelegální migraci. S tímto cílem také souvisí snaha zajistit účinnou ochranu státních hranic v rámci schengenského prostoru.

Rozsáhlé kompetence v této oblasti jsou zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále zákon o pobytu cizinců) svěřeny Policii České republiky. Ministerstvo vnitra má tímto

¹⁰ CSABA, SZALÓ, Transnacionální migrace, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, ISBN 978-80-7325-136-9, str. 134 - 137

zákonem přiznáno postavení správního orgánu nadřízeného Policii ČR Ředitelství služby cizinecké policie, vykonává dozor nad policií při výkonu státní správy a plní další úkoly stanovené zákonem.¹¹

Migrační politika ČR

Od vzniku samostatné České republiky prošla situace v oblasti migrace zásadním vývojem. Ze země zdrojové na počátku 90. let minulého století přes období velkého přílivu žadatelů o mezinárodní ochranu a tranzitujících cizinců na přelomu 20. a 21. století se Česká republika v posledních letech stala zemí, která je pro cizince migrující za prací a obchodem cílovou zemí pro dlouhodobé či trvalé usazení. Při porovnání počátečního stavu v 1993, kdy na území České republiky pobývalo s různými formami pobytu necelých 80 000 cizinců, a nejaktuálnějších údajů z posledního čtvrtletí roku 2008, kdy v České republice žije již téměř 425 000 cizinců s různými typy povolení k pobytu, je patrné, že mezinárodní migrace a cizinci samotní jsou a musí být jedním z pečlivě řešených témat.

Již v roce 2003, usnesením č. 55 ze dne 13. ledna 2003, přijala vláda České republiky základní koncepční materiál v oblasti migrace, Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců. Tento materiál v šesti základních bodech vymezuje směr migrační politiky České republiky. Znění jednotlivých zásad vyjadřuje vůli České republiky aktivně a zodpovědně se za respektování závazků plynoucích z mezinárodních úmluv, smluv a doporučení zabývat migrační politikou. Prioritou vnitrostátních aktivit v oblasti migrace je formulace účinných opatření, která budou podporovat řízenou legální migraci a zároveň minimalizovat migraci nelegální.

¹¹ Elektronická monografie - odkaz č. 28

2. Druhy pobytů na území ČR

Druhy víz pro pobyty v České republice

Pokud je pro cizince Česká republika jen tranzitním územím, musí předložit tzv. „průjezdni vízum“ (§ 22 zák. č. 326/1999 Sb.).¹² Vízum ho opravňuje k průjezdu našim územím na území jiného státu. V případě nutného zdržení při takové cestě, např. při čekání na letadlový spoj, je potřeba opatřit si navíc letištní vízum (§ 24 zák. č. 326/1999 Sb.).

V případě, že se cizinec rozhodne v ČR zůstat déle, aniž délka jeho pobytu přesáhne 90 dní, musí doložit vízum k pobytu do tří měsíců (§ 26 zák. č. 326/1999 Sb.). Žádosti o udělení tohoto víza vyřizuje zastupitelský úřad ve lhůtě do jednoho měsíce.

Cizinecká policie má kompetence udělovat víza k pobytu nad 90 dní (§ 30 zák. č. 326/1999 Sb.). Žadatel musí policii seznámit s účelem svého pobytu. Bývá to nejčastěji práce, studium nebo podnikání. Žádost se i v tomto případě podává na zastupitelském úřadě České republiky, pouze v několika výjimečných situacích je možné žádat i z ČR. Zákonná lhůta pro vyřízení tohoto typu víz je 120 dní ode dne podání žádosti. K žádosti je nutné předložit cestovní doklad, potvrzení účelu pobytu uváděného žadatelem a dále musí být doloženo, že žadatel disponuje dostatečným množstvím finančních prostředků a že má zajištěné ubytování na celou dobu svého pobytu. Zároveň se přikládá výpis z evidence Rejstříku trestů ČR a dvě fotografie. Cizinec by měl také doložit doklad o zaplacení cestovního zdravotního pojištění, jehož rozsah je určen cizineckým zákonem. Pokud účel pobytu cizince ze třetí země na našem území přetrvává, je možné devadesátidenní vízum prodloužit. Maximálně se může tento postup uplatňovat po dobu jednoho roku. Na udělení víza nemá žadatel možnost uplatňovat právní nárok. Plánuje – li cizinec v naší zemi pobývat déle než jeden rok, má právo podat žádost o povolení k dlouhodobému pobytu.¹³

¹² Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

¹³ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

Podmínky vstupu a pobytu cizinců na území České republiky

Obecné informace

Podmínky vstupu a pobytu cizinců na území ČR upravuje zákon o pobytu cizinců na území České republiky (č. 326/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů – dále jen „cizinecký zákon“). K provedení některých ustanovení cizineckého zákona jsou vydány prováděcí předpisy:

- vyhláška č. 368/1999 Sb. v platném znění, kterou se stanoví náležitosti a počty fotografií vyžadovaných podle zákona o pobytu cizinců.
- vyhláška č. 274/2004 Sb. v platném znění, kterou se stanoví seznam nemocí, které by mohly ohrozit veřejné zdraví, a seznam nemocí a postižení, které by mohly závažným způsobem ohrozit veřejný pořádek.
- vyhláška č. 446/2005 Sb. v platném znění, kterou se stanoví okruh cizinců, kteří mohou pobývat v tranzitním prostoru mezinárodního letiště na území České republiky pouze na základě uděleného letištního víza.
- vyhláška č. 447/2005 Sb. v platném znění, kterou stanoví výše nákladů na ubytování, stravování a přepravu po území České republiky cizince zajištěného za účelem správního vyhoštění.
- vyhláška č. 415/2006 Sb. v platném znění, kterou se stanoví technické podmínky a postup při pořizování a dalším zpracování biometrických údajů obsažených v nosiči dat cestovního dokladu.
- vyhláška č. 461/2008 Sb. v platném znění, kterou se stanoví seznam zemí, jejichž státní příslušníci jsou oprávněni požádat o vydání zelené karty.
- vyhláška č. 462/2008 Sb. v platném znění, kterou se stanoví seznam zemí, jejichž státní příslušníci jsou oprávněni požádat o udělení víza, vydání povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu pouze zastupitelskému úřadu ve státě, jehož je cizinec občanem, popř. vydal cestovní doklad, jehož je cizinec držitelem, nebo ve státě, ve kterém má cizinec povolen dlouhodobý nebo trvalý pobyt

Podmínky vstupu a pobytu cizinců jsou dále upraveny přímo závaznými předpisy ES/EU (od vstupu ČR do Schengenu dne 21. prosince 2007 rovněž přímo závazné schengenské předpisy).

Jedná se zejména o:

- tzv. Schengenský hraniční kodex, tedy nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 ze dne 15. března 2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob,
- Nařízení Rady (ES) č. 539/2001, kterým se stanoví seznam třetích zemí, jejichž státní příslušníci musí mít při překračování vnějších hranic vízum, jakož i seznam třetích zemí, jejichž státní příslušníci jsou od této povinnosti osvobozeni ve znění pozdějších předpisů a
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států.

Podmínky vstupu a pobytu na území ČR jsou odlišné pro následující skupiny cizinců:

- občané Evropské unie (tzv. osoby požívající právo Společenství na volný pohyb) – stejný režim je uplatňován vůči občanům Islandu, Norska, Lichtenštejnska a Švýcarska
- občané třetích zemí – rodinní příslušníci občanů Evropské unie (tzv. osoby požívající právo Společenství na volný pohyb) – stejný režim je uplatňován vůči rodinným příslušníkům občanů Islandu, Norska, Lichtenštejnska a Švýcarska
- občané třetích zemí¹⁴

¹⁴ Elektronická monografie - odkaz č. 36

2. 1 Trvalý pobyt na území ČR

Dle cizineckého zákona je o povolení k trvalému pobytu na území České republiky oprávněn po 5 letech nepřetržitého pobytu na území České republiky požádat každý cizinec, tj. občan jiného členského státu Evropské unie, Norska, Islandu, Lichtenštejnska a Švýcarska, tak i občan kteréhokoli jiného státu (dále jen „občan třetí země“).

V případě občana třetí země se do této doby 5 let nepřetržitého pobytu započítává doba pobytu na území České republiky na vízum k pobytu nad 90 dnů a na povolení k dlouhodobému pobytu nebo doba pobytu na základě dokladu vydaného k pobytu na území podle zákona o azylu nebo zákona o dočasné ochraně cizinců, pokud se na cizince tento zákon již nevztahuje.

Do této doby se naopak nezapočítává doba, po kterou byl občan třetí země na území České republiky služebně vyslán do zahraničí zaměstnavatelem nebo zahraniční právnickou nebo fyzickou osobou, a dále doba, po kterou cizinec pobýval za účelem sezónního zaměstnání nebo vypomáhal s domácími pracemi za stravu, ubytování a kapesné určené k uspokojování jeho základních sociálních, kulturních nebo vzdělávacích potřeb. Doba pobytu na území České republiky za účelem studia se započítává jednou polovinou.

K žádosti o povolení k trvalému pobytu je občan třetí země povinen předložit:

- cestovní doklad,
- 2 fotografie,
- doklad o zajištění prostředků k trvalému pobytu na území České republiky (§ 71 odst. 1 cizineckého zákona),
- na požádání doklad obdobný výpisu z evidence Rejstříku trestů jako podklad k posouzení trestní zachovalosti vydaný státem, jehož je občan třetí země státním občanem nebo v němž má trvalé bydliště, jakož i státy, v nichž v posledních 3 letech pobýval nepřetržitě po dobu delší než 6 měsíců, nebo čestné prohlášení, že tento stát takový doklad nevydává; doklad se nevyžaduje od občana třetí země mladšího 15 let a od občana třetí země staršího 15 let,

jemuž bylo uděleno vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území nebo povolení k dlouhodobému pobytu za účelem strpění pobytu na území, jemuž byla udělena doplňková ochrana podle zákona o azylu,

- doklad o zajištění ubytování na území České republiky (§ 71 odst. 2 cizineckého zákona),
- souhlas rodičů, popřípadě jiného zákonného zástupce nebo poručníka, s trvalým pobytem dítěte na území České republiky, pokud nejde o společné soužití rodiny s tímto rodičem, zákonným zástupcem nebo poručníkem; takový doklad se nevyžaduje, pokud občan třetí země prokáže, že tento doklad nemůže z důvodů na jeho vůli nezávislých předložit,
- od 1. 1. 2009 doklad prokazující požadovanou znalost českého jazyka vydaný školou, která je uvedena v seznamu škol oprávněných provádět zkoušky znalosti českého jazyka stanovené vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 348/2008 Sb. (tato vyhláška současně stanovuje i rozsah požadovaných znalostí českého jazyka).

Doklad prokazující znalost českého jazyka se nevyžaduje od občana třetí země, který:

- nedosáhl věku 15 let,
- prokáže, že v průběhu 20 let předcházejících podání žádosti o povolení trvalého pobytu byl nejméně 1 školní rok nepřetržitě žákem základní nebo střední školy s českým vyučovacím jazykem,
- prokáže, že nemá tělesné nebo mentální postižení, mající vliv na jeho schopnost komunikovat, nebo
- dosáhl věku 60 let.¹⁵

2. 2 Dlouhodobý pobyt na území ČR

Práva cizinců s povolením k dlouhodobému pobytu a práva azylantů

¹⁵ Elektronická monografie - odkaz č. 37

Povolení k dlouhodobému pobytu cizince na našem území upravuje § 42 zák. č. 326/1999 Sb. Jeho předstupněm je právě tříměsíční vízum, přičemž účel pobytu by měl zůstat nezměněn. O jeho případné změně pak rozhoduje cizinecká policie. Žádost opět vyřizuje příslušné oddělení cizinecké policie, která vyžaduje stejné podklady jako při udělení víza na 90 dnů. Pokud se zde chystá cizinec také podnikat, musí navíc předložit doklad o stavu daňových nedoplatků a další dokumenty. Také povolení k dlouhodobému pobytu je možné prodlužovat. Například za účelem společného soužití rodiny nebo studia může cizinec požádat o povolení k dlouhodobému pobytu i na zastupitelském úřadě ČR v zahraničí.

Cizinec, který získá trvalý pobyt v ČR, nebo se stane azylantem, se může ve většině případů těšit stejnému postavení jako občan ČR. Tito lidé mohou například pracovat bez pracovního povolení a mají stejné postavení jako občané ČR v oblasti soukromého podnikání. Stejně tak získávají podporu v nezaměstnanosti a jsou zařazeni do evidence úřadů práce. Mají nárok také na mateřskou a rodičovskou dovolenou, dávky státní podpory (jako např. porodné, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě apod.), sociální pojištění (nemocenské i důchodové), zdravotní péči nebo služby (domovy důchodců, pečovatelské služby, poradny atd.). Stejně tak mohou nakupovat a prodávat nemovitosti. Dalším z jejich práv je přístup k základnímu, střednímu a vyššímu odbornému vzdělání.

Cizinci s trvalým pobytem a azylanti naopak nemají na našem území volební právo, nemohou pracovat v ozbrojených složkách nebo ve státní sféře. V případě dalšího cestování, byť jen krátkodobého, se na ně vztahuje vízová povinnost shodná s vízovou politikou jejich domovské země. Tato skupina lidí se také může potýkat s potížemi při vyřizování hypoték, leasingu nebo spotřebitelských úvěrů. Na tyto služby totiž nelze uplatnit právní nárok, rozhodnutí většinou závisí na firmě, která žádost posuzuje. Povolení k trvalému pobytu je také možné získat na základě příbuzenství s občanem ČR, a to buď na policii, nebo příslušném zastupitelském úřadě. Trvalý pobyt je možné získat i po předchozím nepřetržitém pobytu na našem území. Pokud bylo účelem pobytu studium, započítává se pouze polovina doby strávené v ČR. Po pěti letech trvalého pobytu v ČR se může cizinec ucházet o české státní občanství, přičemž azylantům je tato lhůta prominuta. Ani na udělení občanství ovšem neexistuje právní nárok.

2. 3 Jiné možnosti pobytů cizinců na území ČR

Azylanti v České republice

Proceduru, kterou musí člověk podstoupit, aby dostal v ČR azyl, upravuje zákon o azylu č. 325/1999 Sb. Azyl je udělován tomu cizinci, který je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod, nebo který má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo kvůli zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož je občanem. Ve zcela výjimečných případech může být cizinci udělen azyl z humanitárních důvodů. Za účelem sloučení rodiny je azyl poskytnut většinou i ostatním blízkým příbuzným. V zákonu o azylu jsou také uvedeny důvody, které udělení azylu vylučují (např. spáchání válečného trestného činu nebo zločinu proti lidskosti).

Azylovou politiku ČR má v kompetenci Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR, který má na vyřízení žádosti o azyl 90 dní. Cizinec, který chce v ČR získat azyl, se dostaví do přijímacího střediska, kde se podrobí vstupní proceduře a kde je také zahájeno azylové řízení. Rozhodnutí o výsledku řízení se žadatel obvykle dozví v pobytovém středisku, v němž mu je kromě bydlení poskytnuta i strava a základní hygienické potřeby. V rozsahu péče zdravotní pojišťovny je dotyčnému hrazena lékařská péče. Po jisté době se žadatel musí dostavit k pohovoru na ministerstvo vnitra. Během tohoto rozhovoru úředníci zjišťují podstatné skutečnosti, které mají vliv na jejich rozhodnutí o udělení azylu. Žadatel může kdykoliv v průběhu řízení vzít svůj požadavek zpět a požádat ministerstvo o úhradu nákladů spojených s návratem do své rodné země. Pouze ministerstvo rozhoduje, zda mu cestovní náklady zaplatí. V okamžiku, kdy je žádost o udělení azylu zamítnuta, má žadatel nárok podat žalobu ke krajskému soudu a do konečného verdiktu zůstat na našem území. Soud o rozhodnutí udělit, nebo neudělit azyl nerozhoduje. Jeho pravomoc je v tomto případě omezena pouze na vrácení celé věci zpět k dalšímu prošetření. Pokud ale soudce zamítavé stanovisko ministerstva potvrdí, může se žadatel obrátit na Nejvyšší soud s tzv. kasační stížností. Pokud ji soud zamítne, azylové řízení tím končí. Druhou možností je, že Nejvyšší soud vrátí celou věc k dalšímu řízení. Pouze malému procentu žadatelů soud skutečně azyl udělí. Ročně jej dostane přibližně sto až dvě stě osob.

Uprchlíci

Tvoří specifickou skupinu mezi migranty. Podle úmluvy OSN o postavení uprchlíků se jedná o osobu, která kvůli opodstatněnému strachu z pronásledování z důvodu rasy, náboženského přesvědčení, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické názory opustila svou zemi a která vzhledem k tomuto strachu nemůže nebo nechce využít ochrany své země.

Uprchlíci mohou v cizí zemi získat azyl neboli ochranu. Na rozdíl od migrantů, kteří svou zemi opouštějí, aby si vylepšili svou životní úroveň, hledají uprchlíci v nové zemi bezpečí a ochranu, kterou jim jejich země není schopná (či ochotná) zajistit. V praxi je někdy těžké rozlišit ekonomické migranty od uprchlíků. O azyl žádají osoby, které přicházejí kvůli své špatné ekonomické situaci a chudobě, nikoli ze strachu o své bezpečí. Každou žádost o azyl proto příjmové země individuálně prověřují a posuzují. Každý žadatel o ochranu by měl být schopen prokázat, že jeho strach je oprávněný. V případě náhlého masového exodu, který vyvolávají např. etnické čistky, není možné žádosti posuzovat jednotlivě. Azyl pak může být udělen členům celé skupiny. Dnes žije ve světě podle údajů OSN téměř deset milionů uznaných uprchlíků. Velký nárůst počtu uprchlíků nastal začátkem devadesátých let. Od té doby se ale jejich počet snižuje.¹⁶

Je mnoho kategorií, do kterých bychom mohli cizince žijící na našem území rozdělit: podle zemí, ze kterých k nám přišli, podle zaměstnání, podle pohlaví, věku, podle účelu pobytu. Někdo k nám přijde pracovat, protože ho vyšle firma, někdo utíká před válkou ve své zemi, někdo si chce vydělat více peněz, aby se třeba časem mohl vrátit domů a postavit si dům. Jedno mají všichni společné – nemají to tu jednoduché. Ocitli se v zemi, jejíž jazyk převážně neznají, v prostředí, ve kterém se dobře neorientují. Musí dodržovat zákony, které neznají nebo jim nic neříkají. Měli by dodržovat i řadu nepsaných pravidel, zvyklostí, kulturních specifíků. Musí jednat nejen s lidmi kolem sebe, ve škole, v práci, na ulici, v obchodě, ale musí chtít nechtít jednat i s mnoha českými úřady (úřednicemi, úředníky) a jsou často odkázáni na pomoc ostatních, což může být pro ně obtížné. Je mnoho úředníků, kteří cizincům ochotně pomohou. Jsou ale i takoví, kteří jim svou neznalostí, neochotou a neschopností komunikovat v jakémkoli cizím jazyce připraví opravdu hořké chvíle.

¹⁶ BÁRTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 90 - 91

Je dobře, že i u nás existují instituce a organizace, které mají přímo v náplni práce pomoc uprchlíkům, azylantům a dalším cizincům, žijícím na našem území. Jedná se nejen o státní instituce, ale především o nevládní neziskové organizace, které odvádějí obrovský kus práce a přispívají tak k začlenění cizinců do naší společnosti.¹⁷

Status rezidenta

Statusem rezidenta se pro účely cizineckého zákona rozumí skutečnost, že cizinci, kterému byl na území jiného členského státu Evropské unie povolen trvalý pobyt, bylo na území tohoto státu přiznáno „právní postavení dlouhodobě pobývajících rezidenta v Evropském společenství.“ Uvedený institut vychází z příslušného předpisu ES/EU, kterým je směrnice Rady 2003/109/ES, o právním postavení příslušníků třetích zemí, kteří zde dlouhodobě pobývají jako rezidenti. Přiznání tohoto právního postavení se vyznačuje do průkazu o povolení k pobytu uvedením záznamu „povolení k pobytu pro dlouhodobě pobývajících rezidenta – ES“.

Přiznáním tohoto právního postavení je cizinci umožněno požívat na území jiného státu EU „stejně zacházení“ jako státním občanům tohoto jiného státu EU (např. přístup k zaměstnání, vzdělání, službám, ale i oblastech daní a sociálního zabezpečení).

Status dlouhodobě pobývajících rezidenta lze přiznat cizinci, který není občan Evropské unie, Norska, Islandu, Lichtenštejnska nebo Švýcarska (dále jen „občan třetí země“), pokud mu byl trvalý pobyt na území České republiky povolen po 5 letech nepřetržitého pobytu na tomto území a splňuje – li další podmínky vymezené v § 83 cizineckého zákona. Občanu třetí země, kterému byl trvalý pobyt povolen bez splnění podmínky 5 let nepřetržitého pobytu na území, lze tento status přiznat dodatečně poté, co požadované podmínky splní.

Rezidentem jiného členského státu Evropské unie je cizinec, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajících rezidenta v Evropském společenství na území jiného členského státu EU. Takový cizinec je oprávněn na území ČR pobývat bez víza po dobu, která nepřesáhne 3 měsíce.

¹⁷ SOUDKOVÁ, V. et SOUDEK, T., Bariéry mezi námi očima cizinců, Praha: European Training and Consulting, 2008., s. 70 - 71

Pokud hodlá na území České republiky pobývat po dobu delší než 3 měsíce, je povinen požádat o vydání povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR.¹⁸

¹⁸ Elektronická monografie - odkaz č. 37

3. Vznik mezinárodní smlouvy

Pokud bychom se chtěli zabývat otázkou, kdo nejčastěji vyvíjí iniciativu k zahájení jednání o uzavření mezinárodních /mezistátních/ smluv, musíme konstatovat, že se tak dle druhu smluv děje z iniciativy jednotlivého státu, zejména u dvoustranných smluv o přátelských stycích, bezvívovém styku, úpravě společných hranic apod. nebo z podnětu mezinárodních organizací v oblastech, jejichž rozvoj jim byl dán do vínku (např. tedy u smluv o lidských právech, kolektivní bezpečnosti, odzbrojení, unifikaci úprav určitých institutů v právních řádech jednotlivých států atd.).

Z psaných pramenů mezinárodního práva jsou pro oblast uzavírání mezinárodních smluv nejpodstatnější Vídeňská úmluva o smluvním právu z 23. května 1969, která upravuje oblast smluv uzavíraných mezi státy (včetně zakládacích smluv mezinárodních organizací) a Vídeňská úmluva o smluvním právu mezinárodních organizací z roku 1986, která zahrnuje problematiku smluv mezi státy, mezinárodními organizacemi a mezi těmito organizacemi navzájem. Pokud bychom použili definici uvedenou v čl. 2 první ze jmenovaných úmluv, pak za smlouvu budeme považovat „mezinárodní dohodu, která je uzavřena mezi státy písemnou formou a řídí se mezinárodním právem, bez ohledu na to, zda je sepsána v jediném dokumentu, nebo dvou či více souvisejících dokumentech a má – li jakékoliv pojmenování“. V zásadě lze tedy říci, že není podstatné, zda je konkrétní smlouva označována jako smlouva, úmluva, pakt, protokol, charta apod.

V libovolném městě probíhá jednání oprávněných zástupců států, kteří mají za úkol sjednotit určitou problematiku dosud v jednotlivých státech rozdílně upravovanou. Jedna ze stran, zpravidla svolavatel jednání navrhne text výsledného dokumentu a tento je v průběhu jednání rozebírán a průběžně upravován dle shodné vůle jednajících zástupců států. Po více či méně náročných vyjednáváních, je vytvořen kompromisní text budoucí smlouvy. Na důkaz toho, že došlo k takové shodě, je pak tento výsledek podepsán vyjednávači jednotlivých států. Takový akt lze označit za autentifikaci neboli ověření smlouvy a daný text se tak stává definitivním a původním. V okamžiku ověření výsledného textu dochází velmi často k přesunu jednání o takové smlouvě na půdu parlamentu příslušného státu, kde volení zástupci lidu dávají souhlas s uzavřením respektive přistoupením k této smlouvě. Ratifikací se rozumí formální akt hlavy státu, zpravidla po udělení výše zmíněného souhlasu parlamentu, která podpisem ratifikační

listiny stvrzuje, že stát, který zastupuje, chce dodržovat text předložené smlouvy. U dvoustranných smluv pak následuje výměna ratifikačních listin mezi smluvními stranami, u vícestranných smluv jsou takové listiny obvykle uloženy u deponitáře určeného touto smlouvou, který informuje všechny smluvní strany o všech záležitostech se smlouvou souvisejících (např. o přistoupení dalších států). Okamžik ukončení postupu uzavření smlouvy nemusí však nutně být okamžikem skutečného vstupu dotyčné smlouvy v platnost. Pro stvrzení celého procesu může být např. vyžadována ratifikace určitým počtem států, či uplynutí stanoveného přípravného období.¹⁹

3.1 Druhy mezinárodních smluv o sociálním zabezpečení v ČR

Nároky na důchody podle zákona č. 155/1995 Sb. (o důchodovém pojištění) jsou modifikovány v případě, že pojištěnec získal dobu pojištění v cizím státě podle cizích právních předpisů a Česká republika má s tímto státem uzavřenou mezinárodní smlouvu, která se týká důchodového pojištění (jde o tzv. prezidentské smlouvy, které schvaluje Parlament a ratifikuje prezident republiky). Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu. Stanoví – li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.²⁰

Dvoustranné mezinárodní smlouvy v sociálním zabezpečení jsou uzavírány na principu vzájemnosti. V oblasti důchodového pojištění každý ze smluvních států v podstatě započítává doby důchodového pojištění získané na území druhého smluvního státu, jako by byly získány na území vlastního státu. K některým mezinárodním smlouvám jsou uzavírána ještě správní ujednání, která obsahují zejména některá podrobnější (vysvětlující) ustanovení a ustanovení o provádění.

Smlouvy lze dělit na teritoriální (o zápočtu obou druhů dob rozhoduje a dávku vyplácí orgán sociálního zabezpečení smluvního státu, na jehož území má oprávněný

¹⁹ Elektronická monografie - odkaz č. 30

¹⁹ POTOČNÝ, M. et. ONDŘEJ, J., Obecné mezinárodní právo v dokumentech, Praha: C.H.Beck, 2000

¹⁹ POTOČNÝ, M., Mezinárodní právo veřejné, Praha: C.H.Beck, 1999

²⁰ (srov. čl. 10 Ústavy ve znění úst. zákona č. 395/2001 Sb.)

žadatel v důchodovém pojištění místo trvalého pobytu) a na proporcionální (každý ze smluvních států rozhoduje o vlastní době pojištění a vyplácí důchod ve výši příslušného dílu odpovídajícího poměru doby pojištění získané na svém území k úhrnu dob pojištění získaných na území obou smluvních států- jde o tzv. dílčí důchod), popřípadě kombinované (v nichž se promítají prvky teritoriální a proporcionální). Na teritoriálním principu má Česká republika uzavřenou smlouvu o sociálním zabezpečení s bývalým SSSR (nyní Rusko).²¹

Mezinárodní smlouvy o sociálním zabezpečení slouží jako prostředek koordinace v této oblasti. Jejich základním smyslem je zajistit práva osob, které střídavě žijí a pracují ve smluvních státech.²²

Mezinárodní smluvní dokumenty o sociálním zabezpečení jsou tradičním, běžně používaným prostředkem koordinace v oblasti sociálního zabezpečení. Jejich základním smyslem je zajistit práva osob, které migrují mezi dvěma smluvními státy.

Druhy mezinárodních smluv

Dvoustranné smlouvy o sociálním zabezpečení lze dělit podle charakteru do 3 typů:

1/ **proporcionální smlouvy** – jsou založeny na principu rovného zacházení, jediného pojištění, sčítání dob pojištění a výplaty dávek smluvního státu.

- Princip rovného zacházení obsažený ve smlouvách stanoví, že při používání právních předpisů jednoho smluvního státu budou občané druhého smluvního státu, na něž se daná smlouva vztahuje, postaveni naroveň občanům prvního smluvního státu. Toto rovné postavení se týká nejen práv ale i povinností.
- Princip jediného pojištění se týká určení legislativy, která bude používána. Je pravidlem, že na výdělečně činné osoby se vztahují právní předpisy státu, na jehož území vykonává daná osoba výdělečnou činnost. Takto určená legislativa se týká poskytování dávek i placení pojistného.

²¹ PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., Důchodové předpisy s komentářem, Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2005, ISBN 80-7263-281-7, s. 229 – 230.

²² Sociální zabezpečení 2009, Praha 5: Česká správa sociálního zabezpečení, 2009, ISBN 978 – 80 – 87039 – 13 – 7, s. 29

- Princip sčítání dob pojištění se uplatní v případě, kdy je nárok na dávku podmíněn získáním určité doby pojištění. Mohlo by se stát, že osoba, která pracovala ve dvou státech, by ani v jednom státě nezískala potřebnou dobu pojištění. Proto v případech, kdy je to nutné, se přihlíží i k době pojištění získané ve druhém smluvním státě.
- Princip výplaty dávek do druhého smluvního státu znamená, že dávky nesmí být kráceny, měněny, zastaveny nebo odňaty z důvodu pobytu oprávněné osoby na území jiného smluvního státu, v němž má sídlo instituce zodpovědná za výplatu těchto dávek

Pro posuzování nároku na dávky důchodového pojištění platí, že každý ze smluvních států přiznává a vyplácí důchod odpovídající pouze vlastní době pojištění.

Tyto smlouvy Česká republika uzavřela s: Bulharskem, Francií, Chile, Chorvatskem, Izraelem, býv. Jugoslávií (ve vztahu k Makedonii, Slovinsku, Bosně a Hercegovině, Srbsku a Černé Hoře), Kanadou, Koreou, Kyprem, Litvou, Lucemburskem, Maďarskem, Německem, Polskem, Quebecem, Rakouskem, Rumunskem, Španělskem, Švýcarskem, Tureckem a USA.

2) **teritoriální smlouvy** – vycházejí z principu trvalého pobytu pojištěnce. Znamená to, že dávku přiznává stát, ve kterém má žadatel ke dni vzniku nároku trvalý pobyt. Např. v případě důchodu tento stát vyplácí i za dobu zaměstnání (pojištění) získanou ve druhém smluvním státě. Dojde – li ke změně trvalého pobytu důchodce do druhého smluvního státu, převezme tento stát závazky prvního smluvního státu. Na teritoriálním principu byla založena pouze smlouva s býv. SSSR.

Jedná se o smlouvu z historického a věcného hlediska již překonanou, neodpovídající běžným standardům koordinace sociálního zabezpečení. Platnost smlouvy byla ve vztahu k Ruské federaci ukončena dnem 31. 12. 2008. S Ruskou federací vede ČR jednání o uzavření nového, moderního smluvního dokumentu proporcionálního typu.

3) **kombinované smlouvy** (proporcionální s teritoriálním prvkem) – jedná se o smlouvy se Slovenskem a Ukrajinou. Teritoriální prvek je obsažen v ustanoveních týkajících se hodnocení dob pojištění získaných k určitému datu (v případě česko – slovenské smlouvy ke dni zániku československé federace, u smlouvy s Ukrajinou ke dni vstupu smlouvy v platnost). Tyto doby pojištění jsou hodnoceny jen jedním smluvním státem bez ohledu na to, ve kterém ze smluvních států byly získány. Pokud

jde o doby pojištění po tomto datu, ty jsou již hodnoceny podle zásady proporcionality tj. státem, na jehož území byly skutečně získány.

Při rozhodování o nároku na důchod v případě, že osoba získala doby pojištění v ČR a v některém ze smluvních států, se posuzuje nárok na důchod nejen podle českých vnitrostátních předpisů, ale současně i podle mezinárodní smlouvy o sociálním zabezpečení, kterou Česká republika s příslušným státem uzavřela. Způsob řízení závisí na typu smlouvy (proporcionální, teritoriální) a na tom, zda žadatel o důchod žije na území ČR nebo na území smluvního státu, zda jsou splněny podmínky nároku (dosažení důchodového věku a získání potřebné doby pojištění) podle českých vnitrostátních předpisů nebo jenom s přihlédnutím k době pojištění získané v druhém smluvním státě, a na dalších skutečnostech, které jsou v jednotlivých smlouvách specifikovány rozdílně.²³

Mezinárodní smlouvy o sociálním zabezpečení jsou tradičním, běžně používaným prostředkem koordinace v oblasti sociálního zabezpečení. Jejich základním smyslem je zajistit práva osob, které střídavě žijí a pracují ve smluvních státech.

Platnost Dohody mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o sociálním zabezpečení ze dne 2. 12. 1959 (dále jen „Dohoda“) ve vztahu k Ruské federaci skončila výpovědí dnem 31. 12. 2008. To znamená, že dnem 1. 1. 2009 nastává mezi Českou republikou a Ruskou federací v oblasti sociálního zabezpečení tzv. bezesmluvní vztah.

Podmínky nároku na důchod podle Dohody musí být splněny do skončení platnosti Dohody:

- občanství České republiky nebo Ruské federace,
- trvalý pobyt v České republice,
- souhlas zastupitelského úřadu Ruské federace s přesídlením do České republiky,
- splnění zákonných podmínek stanovených českými právními předpisy. Přesídlila – li do České republiky osoba, která v Rusku pobírala starobní důchod, lze ji podle Dohody přiznat v ČR důchod, i když nesplňuje podmínku potřebné doby

²³ Elektronická monografie - odkaz č. 35

pojištění stanovenou českými právními předpisy, avšak dosáhla - li důchodového věku pro přiznání tohoto důchodu v ČR do 31. 12. 2008. Pro přiznání českého důchodu dále Dohoda vyžaduje zastavení výplaty důchodu z Ruska.

- uplatnění žádosti o důchod

Osoby, které splnily výše uvedené podmínky, mají podle Dohody nárok na přiznání důchodu v ČR i za doby zaměstnání (pojištění) získané v Rusku.²⁴

Dohoda byla sjednána podle sovětského vzoru založeného na myšlence, že občan má být plně zabezpečen ve státě trvalého pobytu a pouze tímto státem. Tento „teritoriální“ model (odlišný od pojišťovacích principů promítnutých v moderních smlouvách i koordinačních pravidlech EU) úzce souvisí s menším pohybem pracovních sil mezi státy a rovněž s chápáním národních systémů jako součásti jediné velké soustavy sloužící k uspokojování sociálních potřeb občanů bez ohledu na to, do jaké její národní části byly odváděny příspěvky (zejména daně).

Například důchodové zabezpečení v Dohodě je založeno na principu teritoriality, tzn., že celý důchod přiznává na svůj účet pouze stát trvalého pobytu občana, a to i se započtením doby zaměstnání ve druhém státě, avšak bez jakékoli náhrady či refundace od tohoto druhého státu. Přiznané důchody se od druhého smluvního státu nevyplácejí. Souhrnně lze říci, že Dohoda představuje překonaný typ smluvního dokumentu postrádající jakýkoli ekonomický či pojistný základ.

Snaha Dohodu změnit byla z české strany projevena v minulosti několikrát, poprvé dokonce již v roce 1989. Po rozpadu SSSR Ruská federace uznala platnost Dohody a vyjádřila přání ji i nadále provádět. Bezprostředně po vzniku samostatné České republiky zopakovala česká strana naléhavě požadavek na změnu Dohody, resp. na co nejrychlejší sjednání nového smluvního dokumentu, který by Dohodu nahradil. To na ruské straně probudilo mírnou aktivitu a v roce 1994 se podařilo zahájit další etapu expertních jednání k přípravě nové smlouvy o sociálním zabezpečení.

Teprve v roce 2001 se po intenzivních jednáních podařilo připravit text nového smluvního dokumentu; vláda České republiky jej schválila, ale k podpisu opět nedošlo z důvodů „potíží“ na straně zahraničního partnera (reforma ruského důchodového

²⁴ Elektronická monografie - tatáž

systemu). Jednání se obnovila – v podstatě opět od začátku – až v roce 2003. Díky reorganizaci ústředních orgánů státní správy Ruské federace však mohla být dokončena teprve v březnu 2006. V květnu téhož roku, v souladu se závěry expertních jednání, proběhlo v České republice připomínkové řízení o návrhu smlouvy. Přesto, že ruská strana dokončení vnitrostátního projednávání návrhu nepotvrdila, za českou stranu byl smluvní dokument připraven tak, aby při setkání prezidentů České republiky a Ruské federace v dubnu 2007 mohlo dojít k jeho podpisu. Z důvodu opětovné nepřipravenosti ruské strany však smlouva ani tentokrát podepsána nebyla.

Kratší či delší bezesmluvní vztah od 1. 1. 2009 v oblasti sociálního zabezpečení bude mít význam především v oblasti důchodu. Nebude se přihlížet k dobám pojištění/zaměstnání v druhém státě a určitá část osob v České republice či v Ruské federaci nesplní potřebnou dobu pro nárok na důchod. Vypovězení Dohody by však nemělo znamenat významnější zhoršení důchodové situace českých a ruských občanů, kteří byli pro určitou dobu zaměstnání/pojištění v obou státech.²⁵

3. 2 Dohoda mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik z 2. 12. 1959 o sociálním zabezpečení č. 116/1960 Sb.

Dohoda mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o sociálním zabezpečení ze dne 2. prosince 1959, vstoupila v platnost dne 1. července 1960, č. 116/1960 Sb. a byla platná do 31. 12. 2008.

President Československé republiky a presidium Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik, vedeni přáním rozvíjet a prohlubovat přátelství a spolupráci mezi oběma státy i v oblasti sociálního zabezpečení, se rozhodli se uzavřít tuto Dohodu a zatím účelem jmenovali svými zmocněnci president Československé republiky Evžena Erbana, předsedu Státního úřadu sociálního zabezpečení, presidium Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik K. I. Alexandrova, chargé d' affaires a. i. Svazu sovětských socialistických republik v Československé republice, kteří

²⁵ Elektronická monografie - odkaz č. 27

vyměňivše si své plné moci a shledavše je v dobrém pořádku a náležitě formě, shodli se na těchto ustanoveních.

Část první – Všeobecná ustanovení

Článek 1

1. Tato Dohoda se vztahuje na všechny druhy sociálního zabezpečení, které jsou zavedeny podle právních předpisů smluvních stran.

2. Sociálním zabezpečením se rozumějí všechny druhy materiálního zabezpečení (peněžité i věcné dávky), které poskytují občanům orgány státu, družstevní a společenské organizace Československé republiky a Svazu sovětských socialistických republik ve stáří, v případě nemoci, v mateřství, při invaliditě bez ohledu na její příčiny, rodinám při ztrátě živitele aj.

Článek 2

Občané jedné ze smluvních stran, kteří trvale bydlí na území druhé smluvní strany, jsou ve všech otázkách sociálního zabezpečení i pracovních vztahů postaveni plně na roveň občanům této smluvní strany, pokud tato Dohoda nestanoví jinak.

Část druhá - Provádění sociálního zabezpečení

Článek 3

1. Při provádění sociálního zabezpečení se použije právních předpisů smluvní strany, na jejímž území občan bydlí, pokud tato Dohoda nestanoví jinak.

2. Sociální zabezpečení provádějí příslušné orgány smluvní strany, na jejímž území bydlí občan, který uplatňuje nárok na dávku.

Článek 4

Započítávání dob zaměstnání při stanovení důchodu a jiných dávek

1. Při přiznávání důchodů a jiných dávek se plně započítává doba zaměstnání na území obou smluvních stran, včetně doby zaměstnání opravňující přiznání důchodu za výhodnějších podmínek a ve vyšší výměře. Přitom orgány sociálního zabezpečení započítávají dobu zaměstnání, jakož i dobu jiné jemu na roveň postavené činnosti jak

ve svém, tak i ve druhém státě bez ohledu na to, jaká část požadované doby zaměstnání připadá na práci v každém z těchto států.

2. Započtení doby zaměstnání, pokud jde o dobu práce v každé ze smluvních stran, se provádí podle právních předpisů té smluvní strany, na jejímž území byla vykonávána práce nebo jí na roveň postavená činnost.

Článek 5

Stanovení výdělku při přiznávání důchodů a jiných dávek

1. Občanům, kteří přesídlili z území jedné smluvní strany na území druhé smluvní strany a po přesídlení pracovali, vyměřují se důchody a jiné dávky z výdělku dosaženého v zaměstnání v zemi, do níž přesídlili.

2. Občanům, kteří přesídlili z území jedné smluvní strany na území druhé smluvní strany a po přesídlení nepracovali, vyměří se důchody a jiné dávky z průměrného měsíčního výdělku zaměstnanců obdobného oboru a kvalifikace ke dni přiznání důchodu nebo jiné dávky v zemi, do níž přesídlili. Stejně se postupuje při výpočtech důchodu a jiných dávek u občanů, kteří přesídlili z jedné země do druhé po přiznání důchodu nebo jiné dávky.

Článek 6

Přiznávání a výplata důchodu

Důchody přiznávají a vyplácejí orgány sociálního zabezpečení té smluvní strany, na jejímž území občané, kteří mají nárok na důchod, trvale bydlí ke dni podání žádosti o důchod; důchody se přiznávají za podmínek a ve výši stanovené právními předpisy této smluvní strany.

Článek 7

1. Přesídlí – li důchodce z území jedné smluvní strany na území druhé smluvní strany, zastaví orgán sociálního zabezpečení, který vyplácí důchod, výplatu důchodu od prvního dne měsíce následujícího po přesídlení.

2. Orgán sociálního zabezpečení smluvní strany, na jejíž území důchodce přesídlí, poskytne důchodci po jeho přesídlení důchod podle právních předpisů této smluvní

strany. Nárok na důchod se nebude v takovém případě přezkoumávat, jestliže podle právních předpisů této smluvní strany je zaveden důchod téhož druhu. Starobní důchod se poskytne za podmínky dosažení věku potřebného pro výplatu tohoto důchodu podle právních předpisů smluvní strany, na jejíž území důchodce přesídlil.

3. Vráť – li se přesídlivší důchodce na území smluvní strany, kde původně bydlil, obnoví orgán sociálního zabezpečení této smluvní strany od prvního dne měsíce následujícího po jeho návratu výplatu důchodu zastavenou podle ustanovení odstavce 1 tohoto článku.

Článek 8

Dávky při dočasné pracovní neschopnosti a jiné dávky

1. Dávky při dočasné pracovní neschopnosti, dávky na výživu a výchovu dětí, v mateřství, při narození dítěte přiznávají a vyplácejí příslušné orgány smluvní strany, na jejímž území občan trvale bydlí, a to podle právních předpisů této smluvní strany. Přitom dávky na výchovu a výživu dětí přiznávají a vyplácejí příslušné orgány smluvní strany, na jejímž území děti trvale bydlí.

2. Přesídlí – li občan pobírající dávku z území jedné smluvní strany na území druhé smluvní strany, zastaví se výplata dávky ke dni přesídlení. Příslušné orgány smluvní strany, na jejíž území občan přesídlil, přiznají v tomto případě dávku podle právních předpisů svého státu.

Článek 9

Poskytování zdravotní péče

1. Občanům jedné smluvní strany zdržujícím se na území druhé smluvní strany bude zdravotní péče poskytována za podmínek platných pro vlastní občany.

2. Podmínky pro vyslání občanů jedné smluvní strany na léčení ve zdravotnických zařízeních druhé smluvní strany se upravují se zvláštními dohodami.

Článek 10

Sociální zabezpečení některých skupin pracovníků

1. Sociální zabezpečení pracovníků diplomatických, konzulárních a obchodních zastupitelstev a jiných úřadů jednoho státu, které mají své sídlo v druhém státě, se provádí podle právních předpisů vysílajícího státu, jsou – li tito pracovníci občany tohoto státu. Totéž platí pro provádění sociálního zabezpečení osob zaměstnaných u pracovníků jmenovaných úřadů, které jsou občany vysílajícího státu.

2. Sociální zabezpečení

a) pracovníků podniku dopravy pozemní, letecké, jakož i vnitrozemní a námořní plavby jednoho státu, kteří jsou vysíláni k přechodnému nebo trvalému výkonu zaměstnání na území druhého státu (na přípojných tratích, průběžných tratích, pohraničních nebo přechodových stanicích, v přístavech, na plavidlech, na letištích apod.),

b) pracovníků jiných podniků jednoho státu vyslaných k přechodnému výkonu zaměstnání na území druhého státu, bude se provádět podle právních předpisů toho státu, v němž má sídlo správa podniku.

3. Pro poskytování zdravotní péče osobám uvedených v odstavcích 1 a 2 tohoto článku platí ustanovení článku 9 této Dohody.

4. V případech uvedených v odstavcích 1 a 2 tohoto článku poskytují dávky sociálního zabezpečení příslušné orgány vysílajícího státu.

Článek 11

Jiné formy sociálního zabezpečení

1. Občanům jedné smluvní strany, bydlícím trvale na území druhé smluvní strany, poskytnou příslušné orgány této smluvní strany nezbytnou pomoc a péči, budou – li ji potřebovat, a to za takových podmínek jako svým vlastním občanům.

2. Pomoc a péči lze poskytnout ve formě hmotné pomoci, peněžité pomoci, umístění v domovech pro staré a invalidní občany apod. V nutných případech lze poskytnout více druhů pomoci a péče současně.

Článek 12

Náklady spojené s prováděním sociálního zabezpečení

Všechny náklady spojené s prováděním sociálního zabezpečení podle této Dohody nese smluvní strana poskytující zabezpečení, přičemž vzájemné vyúčtování mezi smluvními stranami se neprovádí.

Článek 13

Spolupráce orgánů sociálního zabezpečení

1. Orgány sociálního zabezpečení, soudy a jiné úřady jedné smluvní strany zúčastněné na provádění sociálního zabezpečení poskytnou orgánům druhé smluvní strany bezplatně právní pomoc v témže rozsahu, jako by šlo o provádění sociálního zabezpečení ve vlastním státě. Orgány sociálního zabezpečení obou smluvních stran si vzájemně poskytnou potřebné informace o okolnostech rozhodných pro přiznání důchodu nebo jiné dávky a provedou potřebná opatření za účelem zjištění těchto okolností.

2. Doklady, které budou vydány na území jedné smluvní strany ve stanovené formě nebo budou ověřeny příslušným státním orgánem a opatřeny úředním razítkem, se přijímají na území druhé smluvní strany bez jakéhokoli dalšího ověření.

Článek 14

Zachování lhůt

Žádosti, stížnosti, opravné prostředky a jiná podání, která byla předložena ve lhůtě stanovené zákonem orgánům sociálního zabezpečení, soudům nebo jiným úřadům jedné smluvní strany, budou pokládána za včas podaná orgánům druhé smluvní strany. V těchto případech je třeba žádosti i jiná podání neprodleně zaslat ústřednímu úřadu nebo orgánu druhé smluvní strany způsobem stanoveným v článku 16 této Dohody.

Článek 15

Zastupování občanů

Při provádění této Dohody mohou pracovníci diplomatického nebo konzulárního úřadu jedné smluvní strany přímo a bez zvláštní plné moci zastupovat občany svého státu u orgánu sociálního zabezpečení, soudů a jiných úřadů druhé smluvní strany.

Článek 16

Styk orgánů provádějících sociální zabezpečení

1. Při provádění této Dohody se orgány sociálního zabezpečení smluvních stran stýkají vzájemně prostřednictvím svých ústředních úřadů a orgánů, které si smluvní strany navzájem oznámí po vstupu této Dohody v platnost.
2. Otázky, které nebudou vyřešeny ústředními úřady a orgány, budou řešeny diplomatickou cestou

Článek 17

Spolupráce s odborovými organizacemi

Smluvní strany budou tuto Dohodu provádět v těsné spolupráci s odborovými organizacemi svých zemí

Článek 18

Výměna zkušeností a informací

1. Smluvní strany si budou vyměňovat zkušenosti a informace v oblasti sociálního zabezpečení.
2. Ústřední úřady a orgány smluvních stran, příslušné pro provádění sociálního zabezpečení, se budou vzájemně informovat o platných právních předpisech v oboru sociálního zabezpečení a nastalých změnách.

Část třetí - Závěrečná ustanovení

Článek 19

1. Při přiznávání důchodů a jiných dávek podle této Dohody se přihlíží i k dobám zaměstnání a dobám jim na roveň postavené činnosti, které byly získány před vstupem této Dohody v platnost.
2. Ustanovení článku 6 a 7 této Dohody platí i pro případy, v nichž vznikl nárok na důchod před vstupem této Dohody v platnost.

Článek 20

3. Tato Dohoda podléhá ratifikaci; ratifikační listiny budou vyměněny co nejdříve v Moskvě. Dohoda vstoupí v platnost prvním dnem měsíce následujícího po výměně ratifikačních listin.
4. Každá ze smluvních stran může vypovědět tuto Dohodu nejméně šest měsíců před uplynutím kalendářního roku. Výpověď bude platit od 1. ledna příštího roku.
5. Dojde – li k výpovědi této Dohody, budou důchody přiznané a vyplácené podle této Dohody pokládány za důchody přiznané podle právních předpisů smluvní strany, na jejímž území důchodce bydlí. Nároky vzniklé podle ustanovení této Dohody výpovědi nezanikají.
6. Tato Dohoda byla sepsána v Praze dne 2. prosince 1959 ve dvou vyhotoveních, každé v jazyce českém a ruském, přičemž obě znění mají stejnou platnost.²⁶

3. 3 Návrh nové Smlouvy mezi Českou republikou a Ruskou federací o sociálním zabezpečení

Od 1. ledna 2009 vznikl mezi ČR a Ruskou federací bezesmluvní vztah, neboť je zcela zřejmé, že do tohoto data nemohla vstoupit nová smlouva v platnost. K dnešnímu dni jsou připraveny pouze návrhy nové smlouvy mezi ČR a Ruskou federací a čeká se, jak proběhnou společná jednání mezi oběma zeměmi.

Jde o pokus systémového řešení v nesystémovém problému, které je sice omezeno pro období tzv. bezesmluvního stavu – do přijetí nové smlouvy, jeho délku však nelze vzhledem k nevyzpytatelnosti ruské strany odhadnout. Půjde zcela jistě o jednostranné opatření české strany, vzhledem k tomu že ruská strana důchody do nesmluvní ciziny nevyplácí. Předpokládá se, že Dohoda bude nahrazena novou moderní smlouvou, jejíž návrh je již připraven.²⁷ Návrh nové smlouvy respektuje mezinárodně uznávané

²⁶ VOPATOVÁ, G., Dvoustranné smlouvy o sociálním zabezpečení, Praha: MPSV, 2002, ISBN 80-86552-40-3, s. 211 - 214

²⁷ Viz příloha č. 1 Návrh nové smlouvy mezi ČR a Ruskou federací (vzhledem k velkému rozsahu počtu stran byl tento návrh smlouvy zařazen do příloh).

principy smluvní úpravy, které se uplatňují v rámci Evropské unie a jsou obsažené v mnohostranných konvencích i v bilaterálních smlouvách mezi vyspělými státy světa.

Jedná se o standardní smluvní dokument, respektující mezinárodně uznané principy smluvní úpravy v nařízeních Evropské unie, v mnohostranných konvencích a bilaterálních smlouvách vyspělých zemí, tzn. rovnost nakládání s občany druhého smluvního státu, sčítání pojistných dob pro nárok na dávky, výplata dávek do ciziny, aplikace jediného zákonodárství vylučující dvojí pojištění. Nejvýznamnější změnou oproti Dohodě mezi ČSR a SSSR o sociálním zabezpečení z roku 1959 je oblast důchodového pojištění. Dosud podle Dohody přiznával důchod stát podle trvalého pobytu občana se započtením doby zaměstnání i ve druhém státě, avšak bez jakékoli náhrady či refundace od druhého státu. Návrh nové smlouvy vychází z obecného principu smluvních úprav, podle něhož každý ze smluvních států poskytuje dílčí důchod odpovídající době pojištění získané podle jeho právních předpisů. Návrh nové smlouvy byl schválen vládou České republiky usnesením č. 428 ze dne 18. 4. 2007, ruská strana však celý návrh nové smlouvy dosud neodsouhlasila ve stávající podobě. Pokud dojde k podpisu obou zúčastněných stran, bude třeba ještě projednání Parlamentem ČR a ratifikace prezidentem České republiky, než bude nová Smlouva o sociálním zabezpečení mezi Českou republikou a Ruskou federací v platnosti. O návrhu nových smluv o sociálním zabezpečení s nástupnickými státy se zatím neuvažuje.

4. Sociální zabezpečení v ČR

Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen „ČSSZ“) kromě českých důchodových dávek vyplácí také důchodové dávky s mezinárodním prvkem. Nárok na tyto důchody se zajišťuje na základě Mezinárodních smluv a Dohod mezi Českou republikou a daným státem a podle zákona č. 155/1995 Sb. v platném znění. V současné době ČSSZ na základě Dohody mezi ČSR a SSSR ze dne 2. prosince 1959 o sociálním zabezpečení č. 116/1960 Sb., která vstoupila v platnost 1. července 1960 a byla platná do 31. prosince 2008, vyplácí nejvíce důchodů občanům z bývalého SSSR (tzv. třetích zemí) tj. Ukrajiny, Ruska a Kazachstánu.

4. 1 Druhy důchodů dle zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění

V České republice existují v důchodovém pojištění tzv. **přímé důchody** tj. důchody starobní a invalidní a **odvozené důchody** tj. důchody vdovské, vdovecké a sirotčí. **Důchody přímé** se vyměřují v závislosti na dobách pojištění a výši výdělků (výpočtového základu) oprávněného, zatímco **odvozené důchody** (jejich procentní výměra) se stanoví z přímého důchodu (jeho procentní výměry), který pobíral zemřelý nebo na který by měl zemřelý nárok.

Výše důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry a procentní výměry. Základní výměra důchodu se stanoví pevnou částkou, která je jednotná pro všechny druhy důchodů a je upravována v nařízení vlády o zvyšování důchodů. Procentní výměra důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu v návaznosti na získanou dobu pojištění, jde-li o důchody přímé, nebo z procentní výměry důchodu zemřelého, jde - li o důchody odvozené.²⁸

²⁸ PŘIB, J., Kdy do důchodu a za kolik, Praha: GRADA Publishing, a.s., 2007, ISBN 978-80-247-1856-9.

²⁸ Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění

4. 2 Podmínky nároku na starobní důchod dle § 29, 30, 31 zák. č. 155/1995 Sb.

§ 28

Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného věku, popřípadě splňuje další podmínky stanovené v tomto zákoně.

§29

Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal dobu pojištění nejméně

- a) 25 let dosáhl aspoň věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod (dále jen „důchodový věk“), nebo
- b) 15 let a dosáhl 65 let věku, pokud nesplnil podmínky podle písmene a).

§30

(1) Pojištěnec má nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku, jestliže

- a) získal dobu pojištění nejméně 25 let,
- b) ke dni, od něhož má být starobní důchod přiznán, je poživatelem částečného invalidního důchodu a
- c) ke dni uvedenému v písmenu b) do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše dva roky.

(2) Pojištěnec má nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku též, jestliže

- a) získal dobu pojištění nejméně 25 let,
- b) pobíral plný invalidní důchod nepřetržitě aspoň po dobu pěti let, a
- c) nárok na plný invalidní důchod pobíraný po dobu uvedenou v písmenu b) zanikl a ke dni odnětí tohoto důchodu do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše pět let.

(3) Nárok na starobní důchod podle odstavců 1 a 2 vzniká, splní-li se podmínky uvedené v těchto odstavcích do 31. prosince 2006.

§ 31

(1) Pojištěnec má nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku též, jestliže

- a) získal dobu pojištění nejméně 25 let, a
- b) do dosažení důchodového věku mu ode dne, od něhož se starobní důchod přiznává, chybí nejvýše tři roky.

(2)Starobní důchod podle odstavce 1 se přizná nejdříve ode dne podání žádosti o přiznání tohoto důchodu. Za den vzniku nároku na starobní důchod podle odstavce 1 se považuje den, od něhož je tento důchod přiznán.

(3)Přiznání starobního důchodu podle odstavců 1 a 2 vylučuje nárok na starobní důchod podle § 29 a §30.

§ 32

(1)Důchodový věk činí

- a) u mužů 60 let,
- b) u žen
 1. 53 let, pokud vychovaly alespoň pět dětí,
 2. 54 let, pokud vychovaly tři nebo čtyři děti,
 3. 55 let pokud vychovaly dvě děti
 4. 56 let, pokud vychovaly jedno dítě, nebo
 - 5.57 let

pokud pojištěnci dosáhli tohoto věku do 31. prosince 1995.

(2)U pojištěnců, kteří dosáhnou věkových hranic uvedených v odstavci 1 v období od 1. ledna 1996 do 31. prosince 2012, se důchodový věk stanoví tak, že ke kalendářnímu měsíci, ve kterém pojištěnec dosáhl této hranice, se přičítají u mužů dva kalendářní měsíce a u žen čtyři kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok z doby po 31. prosinci 1995 do dne dosažení věkových hranic uvedených v odstavci 1, a za důchodový věk dosažený v takto určeném kalendářním měsíci v den, který se číslem shoduje se dnem narození pojištěnce; neobsahuje-li takto určený měsíc takový den, považuje se za důchodový věk ten věk, který je dosažen v posledním dni takto určeného kalendářního měsíce.

(3)Po 31. prosinci 2012 činí důchodový věk ten věk, pokud pojištěnci nedosáhli důchodového věku podle odstavce 1 a 2,

- a) u mužů 63 let,
- b) u žen
 - 1.59 let, pokud vychovaly alespoň pět dětí,
 2. 60 let, pokud vychovaly tři nebo čtyři děti,
 3. 61 let pokud vychovaly dvě děti

4. 62 let, pokud vychovaly jedno dítě, nebo

5. 63 let.

(4) Podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod je splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti roků. Pokud se však žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmého roku jeho věku, je podmínka výchovy dítěte splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti aspoň po dobu pěti roků; to však neplatí, pokud žena před dosažením zletilosti dítěte přestala o dítě pečovat.²⁹

²⁹ Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění

5. Vznik státního občanství ČR; jazyková zkouška pro cizince

Státní občanství ČR

Občané jiného státu trvale žijící na území České republiky mají možnost nabýt státní občanství České republiky udělením státního občanství. Žádost o udělení českého státního občanství mohou podat i osoby bez státního občanství trvale žijící v České republice.

Jazyková zkouška

Není pochyb o tom, že znalost jazyka je důležitým prvkem integrační politiky. Zároveň by ale tomuto viditelnému aspektu integrace neměla být věnována přílišná pozornost na úkor jiných oblastí, které byly a jsou i nadále zanedbávány. Způsob testování češtiny pro získání trvalého pobytu nebo občanství by navíc měl být nastaven tak, aby nejenom migranty motivoval k osvojování českého jazyka, ale zároveň aby pro ně nepředstavoval těžko překonatelnou bariéru. V dlouhodobé perspektivě je totiž nepřijatelné, aby vedle sebe v liberálním státě žili lidé dvou kategorií, cizinci a občané, s nerovným přístupem k právům. Z evropských trendů v integračních politikách vyplývá, že se nedá očekávat automatické zvládnutí češtiny spolu s pobytem a prací v České republice. Cílem plánovaných opatření je rozšířit možnosti uplatnění na trhu práce a posílit nezávislost migrantů na zaměstnavatelích a zprostředkovatelích. Někteří zprostředkovatelé si ze znalosti jazyka a českého prostředí udělali obživu a někdy kvůli tomu migranty zneužívají. Zároveň je také schopnost domluvit se jazykem země, ve které se chce migrant usadit, vnímaná jako základ pro udržení sociální soudržnosti společnosti.

5.1 Podmínky pro získání státního občanství ČR

Státní občanství České republiky může Ministerstvo vnitra na žádost udělit pouze osobě (cizinci nebo osobě bez státního občanství), která splňuje současně následující podmínky:

1. má na území České republiky ke dni podání žádosti po dobu nejméně pěti let povolen trvalý pobyt a po tuto dobu se zde převážně zdržuje

2. prokáže, že nabytím státního občanství České republiky pozbude své dosavadní občanství, nebo prokáže, že pozbyla své dosavadní občanství, nejde – li o osobu bez státního občanství nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka; doklad o pozbytí dosavadního občanství se obstarává až poté, co Ministerstvo vnitra vydá žadateli tzv. příslib udělení státního občanství České republiky
3. nebyla v posledních pěti letech odsouzena pro úmyslný trestný čin (prokazuje se výpisem z rejstříku trestu v ČR, výpis z rejstříku trestů žadatele si Ministerstvo vnitra obstarává formou dálkového přístupu podle zvláštního právního předpisu, nepředkládá jej žadatel)
4. prokáže pohovorem pře příslušným úřadem znalost českého jazyka (nevztahuje se na žadatele, který je nebo byl státním občanem Slovenské republiky)
5. plní povinnosti vyplývající z ustanovení zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt a vstup cizinců na území České republiky (zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů) a povinností vyplývajících ze zvláštních předpisů upravujících veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně, odvody a poplatky.

Prominutí splnění zákonem stanovených podmínek pro udělení českého státního občanství: Ministerstvo vnitra může žadateli prominout splnění výše uvedených podmínek pro udělení českého státního občanství uvedených pod číslem: 1, 2, 4 a 5 z důvodů stanovených v zákoně. Z jiných než zákonem stanovených důvodů, které musí být žadatelem doloženy, nelze splnění uvedených podmínek prominout. Prominutí splnění podmínky uvedené pod číslem 3 není možné. Prominout splnění podmínky povoleného pětiletého trvalého pobytu v ČR lze tehdy, má – li žadatel na území České republiky povolen trvalý pobyt a

- narodí – li se na území ČR
- nebo žije na území ČR nepřetržitě alespoň deset let
- nebo měl v minulosti státní občanství ČR, případně státní občanství ČSFR
- nebo byl osvojen státním občanem ČR

- nebo je jeho manžel (manželka) státním občanem ČR
- nebo je alespoň jeden z rodičů žadatele státním občanem ČR
- nebo přesídlil do ČR do 31. prosince 1994 na základě pozvání vlády
- nebo je bezdomovcem (osobou bez státního občanství), nebo má na území České republiky přiznáno postavení uprchlíka

K vlastní žádosti o udělení českého státního občanství psané volnou formou (žádný právní předpis nestanoví její obsah, mělo by z ní však být patrné, kdo ji podává, které věci se týká, co sleduje a kterému orgánu je určena, dále by měla být podepsána a datována a je vhodné ji i stručně odůvodnit), je třeba připojit následující doklady:

- vyplněný dotazník k žádosti o udělení státního občanství České republiky (předepsaný tiskopis, který žadatel obdrží a vyplní na úřadu příslušném k podání žádosti)
- rodný list (nebo rodný a křestní list)
- oddací list (pokud žadatel uzavřel manželství)
- popřípadě doklad o rozvodu manželství nebo úmrtí manžela (manželky)
- doklad o tom, že nabytím státního občanství České republiky pozbude své dosavadní státní občanství, nebo doklad o pozbytí dosavadního státního občanství, nejde – li o bezdomovce nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka na území České republiky; doklad o pozbytí dosavadního státního občanství žadatel obstarává až po obdržení příslibu udělení státního občanství České republiky, který vydává Ministerstvo vnitra
- životopis³⁰

³⁰ Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky

³⁰ KEJDOVÁ, M., Základy správního práva, Brno Vydal Institut mezioborových studií Brno, 2009.

³⁰ Elektronická monografie - odkaz č. 36

5. 2 Jazyková zkouška pro cizince

Od 1. ledna 2009 musí cizinec prokázat znalost českého jazyka, aby mohl získat povolení k trvalému pobytu na území ČR. Tato povinnost se nevztahuje na občany Evropské unie, Norska, Islandu, Lichtenštejnska, Švýcarska a na jejich rodinné příslušníky. Od 1. září 2008 je možné přihlásit se na zkoušku na jedné z vybraných škol. Jazyková zkouška bude stát 1500 korun, uchazeči /žadatelé o trvalý pobyt v ČR/ si mohou požádat stát o bezplatné složení zkoušky na základě poukazu, který vystaví Ministerstvo vnitra, hradí první pokus o složení zkoušky. Příprava na zkoušku je dobrovolná. Pokud však cizinec napoprvé neuspěje, další pokusy si bude platit sám. Největší zájem o složení zkoušky očekávají organizátoři od Vietnamců, ale také z řad mongolské komunity, jejíž zastoupení v Česku v posledních letech narůstá.³¹

Úrovně jednotlivých zkoušek z češtiny jako cizího jazyka odpovídají dělení úrovní jazykových znalostí z cizího jazyka podle SERRJ (Společný rámec pro jazyky). Úroveň A1 představuje tyto jazykové dovednosti:

Žák se velmi jednoduchým způsobem zapojí do rozhovoru v nejběžnějších každodenních situacích, tj. ptá se a odpovídá na otázky týkající se jeho osoby, jeho bydliště, majetku, příbuzných a známých lidí

- při návštěvě veřejných zařízení, pošty, při objednávání služby či jídla a při nákupu,
- při styku s úřední osobou (formuláře, vývěsky),
- při návštěvě zdravotního zařízení,
- ve společenském styku (písemné i ústní pozvání, plakáty),
- při ubytování, lokalizaci místa a při cestování veřejnou dopravou.³²

³¹ Elektronická monografie - odkaz č. 31 a 32

³² Vyhláška č. 348/2008 Sb. o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území ČR

³² Elektronická monografie - odkaz č. 26

6. Analýza a komparace vybraných důchodových případů /kazuistik/

6. 1 Rusové a jejich svět

Rusové v České republice představují čtvrtou nejpočetnější menšinu. Na našem území jich žije asi 22 000. Česká společnost ovšem považuje za „Rusy“ všechny rusky hovořící obyvatelé, tedy často i Ukrajince, Moldavany a občany ze zemí bývalého Sovětského svazu. Rusové se od ostatních cizinců v České republice odlišují, a to svým ekonomickým a sociálním postavením. Rusové, kteří k nám přijíždějí, jsou většinou příslušníky movitějších vrstev a jsou nadprůměrně vzdělaní.

V dotazníkovém šetření, které proběhlo v ruské komunitě v roce 2000, uvedlo 43 % respondentů, že absolvovalo alespoň několik semestrů vysoké školy. Většina Rusů také pochází z větších měst, čímž se velmi liší např. od ukrajinské komunity. Mnoho Rusů zde podniká či pracuje v odborných profesích. Poměrně častí jsou ruští vysokoškoláci, a to nejen na veřejných, ale velmi často i soukromých vysokých školách. Ruská komunita je poměrně uzavřená. Časté je, že Rusové, kteří zde podnikají, zaměstnávají občany z Ruska nebo ze zemí bývalého Sovětského svazu. Ruští podnikatelé nejčastěji nabízejí služby ostatním Rusům, a to v oblasti financí, realit, právního poradenství či hotelových služeb. Nejvíce Rusů žije v Praze a dále v Karlových Varech, které jsou s trochou nadsázky nazývány ruským městem. Česká republika představuje pro Rusy čtvrtou nejatraktivnější zemi, co se týče vystěhování, a to hned po Velké Británii, Německu a Finsku. Nejdůležitější roli v tom hraje geografická blízkost České republiky, a tedy dostupné cestování tam i zpět.³³

Jak se vidí Rusové v České republice

Takzvané „české Rusy“ lze charakterizovat jako aktivní lidi s podnikatelským duchem, kteří jsou ochotni tvrdě pracovat, aby dosáhli výsledků. Hodně z nich, hlavně mladých, se do české společnosti rychle asimiluje a v některých profesích dosahují lepších výsledků než Češi, např. v managementu (hlavně stavebnictví), informačních

³³ BARTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 96 - 97

technologií nebo hotelových služeb. Ruská komunita je ale roztržštěná a nejednotná (zejména pokud jde o intelektuály). Různé skupiny se někdy i veřejně dostávají do konfliktů.

V České republice žijí různí Rusové. Na jedné straně tu jsou ti, kteří si uchovávají svou identitu a zachovávají ruské tradice, komunikují jen se svými krajany a ani se nesnaží přijmout českou kulturu a její převažující hodnoty.

Druhou skupinu tvoří lidé, kteří se oddělují od masy imigrantů. Chtějí se raději cítit a být považováni za „cizince“ neboli svobodné lidi. V ruské mentalitě je totiž slovo emigrant vždy intuitivně spojováno s člověkem, který utíká pryč za lepším životem jinač, ale hlavně mimo svou rodnou zemi. To není příliš patriotické – a pro lidi v Rusku je patriotismus jednou ze základních hodnot.³⁴

Ruská federace versus Česká republika

Ruská federace (dříve to byla „SSSR“) je rozlohou 17 075 400 km² největší zemí a státem na světě, je zhruba 220 x větší než Česká republika (rozloha ČR činí 78 887 km²). Ruská federace se dělí na samosprávné části různého typu: 49 oblastí, 21 republik a 10 autonomních okruhů, 6 krajů, 1 autonomní oblast a dvě velkoměsta s federálním statutem (Moskva a Sankt Petěrburg). Dne 8. prosince 1991 přestal SSSR jako subjekt mezinárodního práva existovat a 25. prosince 1991 byla RSFSR oficiálně přejmenována na Ruskou federaci.

6. 2 Sociální pedagogika a její současný vliv na sociální zabezpečení

České republiky

Sociální pedagogika představuje aplikované odvětví zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Je rovněž zaměřena na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi a jejich odlišnostmi.

³⁴ BÁRTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007, ISBN: 978-80-86961-40-8, s. 96 - 97

Sociální pedagogika má jistě velký a značný dopad na náš současný sociální systém, ať už se jedná o poživatele důchodu či poživatele jiných sociálních dávek. Na sociální dávku má nárok každý občan, který má trvalý pobyt na území ČR.

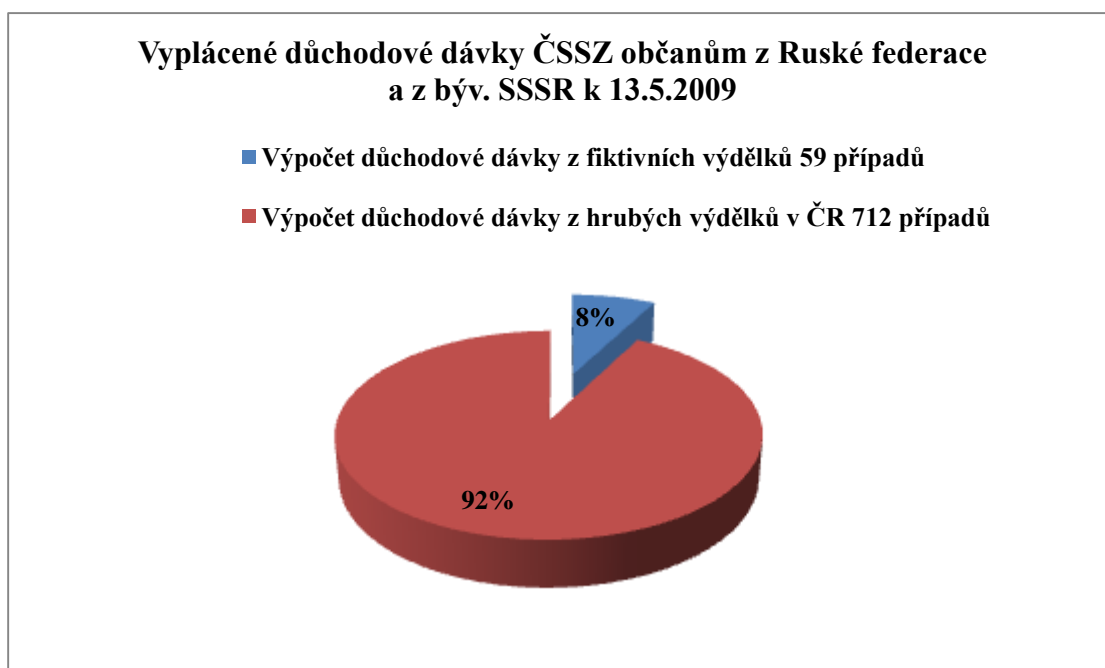
Pokud by nebyla vypovězena Dohoda upravující otázku sociálního zabezpečení mezi ČR a Ruskou federací a nástupnickými státy býv. SSSR i nadále by Česká republika doplácela nemalé částky na sociální systém žadatelů z třetích zemí. Tato Dohoda byla velmi nevýhodná pro náš stát z ekonomického i sociálního pohledu, neboť pokud se zamyslíme nad rozlohou České republiky a rozlohou Ruské federace, je zde několikanásobný rozdíl. Pak se není čemu divit, proč ČR nemá stále peníze na základní potřeby svých lidí a neustále si musí půjčovat na dluh. Nejedná se o závratné vyplácení důchodových dávek z fiktivních výdělků, ale i to malé procento je znát. Na druhou stranu považují za nespravedlivé, že současní poživatelé důchodu jsou znevýhodněni oproti těm, kteří na území ČR neodpracovali ani jeden den. Domnívám se, že před každým uzavřením nové dohody či smlouvy by tomu kroku mělo předcházet sociální šetření v dané oblasti na obou zainteresovaných stranách, než by byla odsouhlasena nějaká další dohoda či smlouva na mezinárodní úrovni. Tím by se zajistila jakási spravedlnost, tak aby nedocházelo k nesrovnalostem a jednostrannému znevýhodnění. Za mou dosavadní praxi jsem se ani jednou nesetkala s případem, kdy by příslušník České republiky odešel do Ruské federace, a tam si požádal o rusko-český důchod.

Jako velmi sociálně znevýhodněnou skupinu shledávám migrující osoby, ať už legálně či nelegálně migrující, kteří se v hostitelské zemi musí přizpůsobit veškerým kulturním zvykům a tradicím, aby se do budoucna nestali terčem zájmů a nebyli tak ještě více znevýhodněnou sociální skupinou než doposud. Aby se už vícekrát tato chyba neopakovala, měli bychom vždy začít už s výchovou u dětí předškolního věku a posléze školního věku. Multikulturní výchova je jistě nepostradatelný článek současné výchovy našich dětí a bude jediné dobře, pokud se s ní seznámí v co nejučtější věku.

6. 3 Analýza a komparace vybraných důchodových případů /kazuistik/, rozbor grafů a statistických tabulek

Tato Dohoda je založena na teritoriálním principu. V praxi to znamená, že občané, kteří mají české nebo ruské státní občanství, trvalý pobyt na území ČR a splnili podmínky a

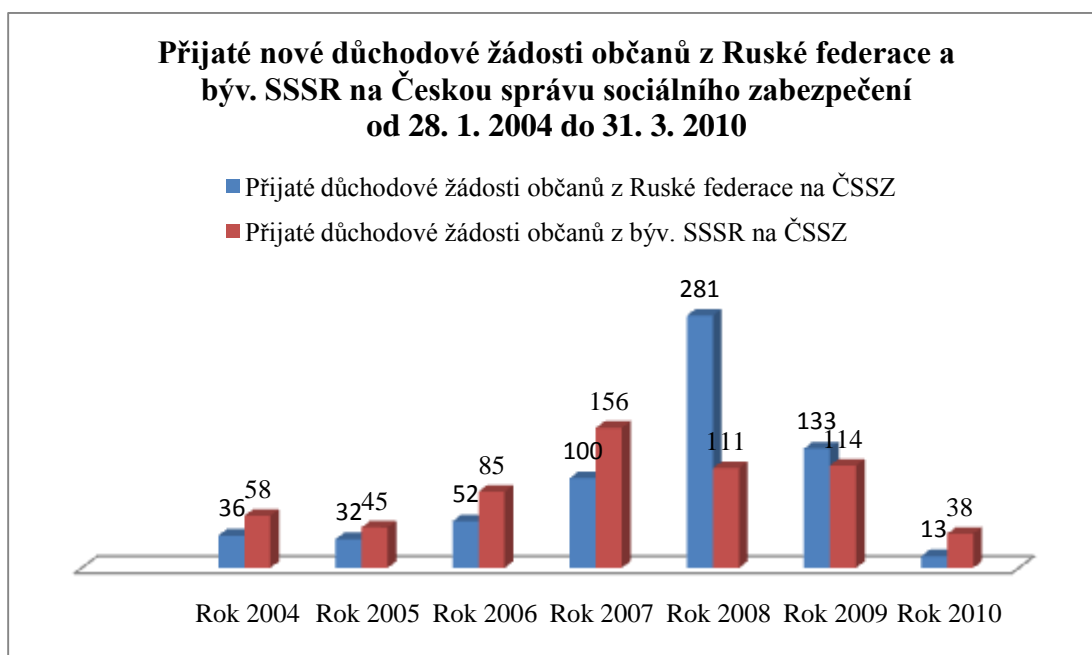
nárok na přiznání důchodu dle českých právních předpisů, mohou si na území ČR zažádat o přiznání důchodové dávky. Bohužel této možnosti využívali hlavně občané z Ruské federace a býv. SSSR. Dle uvedené Dohody (viz kapitola č. 3. 2) lze vyplácet důchody i důchodcům, kteří přesídlili do ČR a získali trvalý pobyt na území ČR. Tito přesídlenci nebyli nikdy v České republice zaměstnáni, a tedy neodváděli státu žádné pojištění. Pro tyto skupiny žadatelů o důchod se musel pro výpočet důchodu zjišťovat fiktivní výdělek u MPSV ČR. Tento průměrný měsíční výdělek se stanovoval na základě čestného prohlášení přesídlence. Žadatel o důchod popsal svou pracovní činnost, kterou vykonával naposledy před odchodem do důchodu na území Ruské federace nebo některého ze států býv. SSSR a MPSV ČR pak stanovilo jaký hrubý měsíční výdělek, by náležel občanovi, vykonávající stejné zaměstnání na území ČR.

Zdroj: Ilona Pecková, Dis. – autorka bakalářské práce za přispění podkladů odboru 42 ČSSZ

Vzhledem k tomu, že neexistuje zpětná kontrola, z dosavadní praxe vyplývá, že se jedná o výdělky vedoucích a řídicích pracovníků, vědeckých a vysokoškolských profesí, které v žádném případě nejsou zanedbatelné v porovnání s výší vyměřovacích základů pracujících lidí na území ČR a následně i jejich výší přiznávaných důchodů. Podle dohody přiznává důchody za doby zaměstnání v ČR i RF i býv. SSSR pouze stát, na jehož území občan splňující podmínky nároku v době podání žádosti o důchod trvale bydlí. V současné době ČSSZ nemá k dispozici přesná data vyplácených důchodových dávek z fiktivních výdělků, neboť neexistuje přesné rozdělení v archivaci vyplácených

důchodových dávek se zahraničním prvkem před rokem 1989, proto jsem vycházela pouze z vlastních zdrojů.

Zdroj: Ilona Pecková, Dis. – autorka bakalářské práce za přispění podkladů odboru 42 ČSSZ

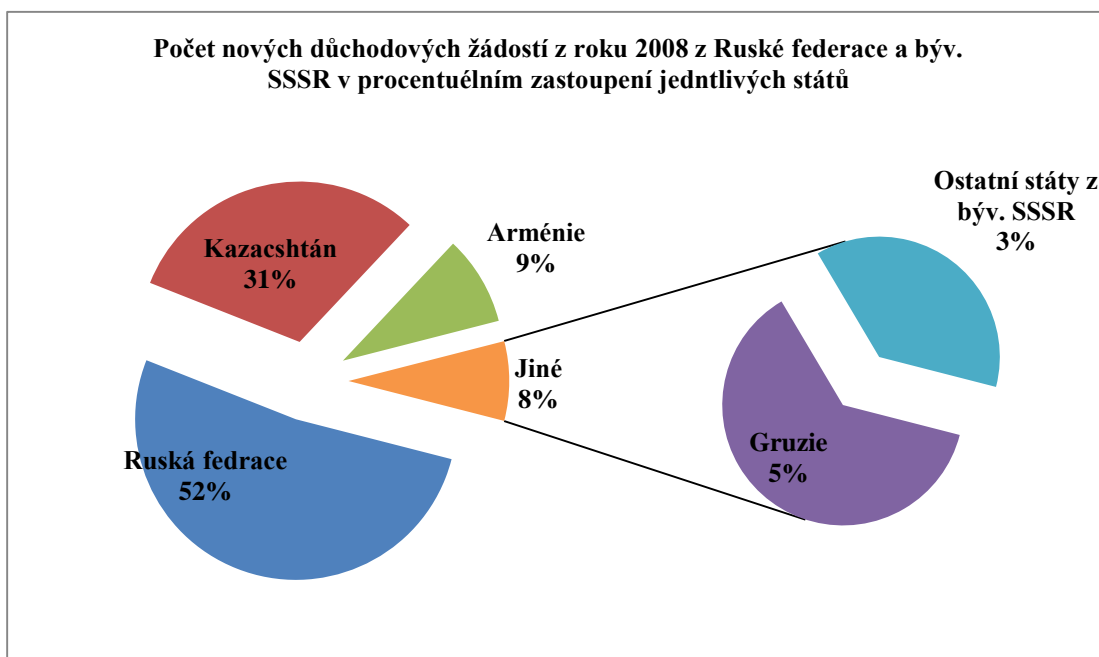
Nástupnické státy

Výše popsanou rozhodovací praxí ČSSZ o nárocích na důchod podle Dohody ve vztahu k nástupnickým státům, bývalého SSSR změnil nálezný Ústavního soudu ČR č. j.: 420/09 - 32 ze dne 3. 6. 2009, který rozhodl o povinnosti Ministerstva zahraničních věcí ČR publikovat mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení ve sbírce zákonů. Své rozhodnutí Ústavní soud ČR odůvodnil tím, že zákon o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv vyžaduje, aby byla publikována též sdělení o formálním ukončení sukcesních jednání, jakožto jednostranných právních aktů, jimiž dochází ke změně mezinárodněprávních závazků České republiky, a po jejich publikaci i ke změně vnitrostátního právního řádu. Ústavní soud vyslovil závazný právní názor, z kterého vyplývá, že Česká republika uznávala presumpci platnosti Dohody ve vztahu k ostatním nástupnickým státům až do formálního ukončení sukcesních jednání. Sdělení o formálním ukončení sukcesních jednání proběhlo pouze formou výměny diplomatických nót, nikoliv však publikováním tohoto sdělení ve Sbírce mezinárodních smluv ČR, což podle názoru Ústavního soudu bylo pochybením státu, respektive Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Podle nálezu Ústavního soudu je tedy nutno Dohodu považovat za stále platnou až do doby publikace sdělení o ukončení její platnosti ve Sbírce mezinárodních smluv. To znamená, že všechny nástupnické státy SSSR, kromě Ruské federace, Ukrajiny a pobaltských států (Litvy, Lotyšska a Estonska) se stále považují za smluvní státy. Výpověď ve vztahu k Ruské federaci byla publikována ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 87/2008 dne 30. 12. 2008 s účinností od 1. 1. 2009. Od tohoto data tedy ve vztahu k Ruské federaci platí bezesmluvní stav. Ve vztahu k Ukrajině byla platnost Dohody ukončena dnem 28. 2. 2000, což bylo publikováno pod č. 81/2000 Sb. m. s. dne 11. 8. 2000. Od 1. 4. 2003 platí ve vztahu k Ukrajině Smlouva mezi ČR a Ukrajinou o sociálním zabezpečení č. 29/2003 Sb. m. s. Pobaltské státy se nepovažují za nástupnické státy SSSR, Dohodu neuznaly. Ve vztahu k Litvě byla od 1. 8. 2000 v platnosti Smlouva mezi Českou republikou a Litevskou republikou o sociálním zabezpečení č. 136/2000 Sb. m. s. Vztah k Lotyšsku a Estonsku byl bezesmluvní až do doby jejich vstupu do EU, tj. do 30. 4. 2004, kdy se na ně začala aplikovat koordinální nařízení ES. Platnost Dohody ve vztahu k Estonsku skončila dne 20. 8. 1991, k Litvě dne 11. 3. 1990 a k Lotyšsku dne 21. 8. 1991.³⁵

V případech, kdy žadatel získal doby pojištění v nástupnických státech: Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldávie, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán, vůči kterým Dohoda byla považována za platnou do 22. 9. 2009 ČSSZ v těchto důchodových záležitostech postupovala obdobně jako při aplikaci Dohody vůči občanům z Ruské federace. K publikaci sdělení o ukončení platnosti Dohody vůči nástupnickým státům došlo ve Sbírce mezinárodních smluv Ministerstva zahraničních věcí dne 23. 9. 2009 a od tohoto data se považuje Dohodu vůči nástupnickým státům za neplatnou.

³⁵ Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení, spisová dokumentace ze dne 16. 7. 2009

Zdroj: Ilona Pecková, Dis. – autorka bakalářské práce za přispění podkladů odboru 42 ČSSZ

6. 3. 1 Kazuistika č. 1- paní Ema

Kazuistika č. 1

– paní Ema, na území ČR pracovala, ČSSZ přiznala starobní důchod v minimální výši

Paní Emma do České republiky přicestovala z Arménie v roce 2006 a zároveň zde získala i trvalý pobyt k 13. 12. 2006. Paní Ema vychovala dvě děti, nárok na starobní důchod³⁶ dle českých právních předpisů, tedy § 29 písm. a) zák. č. 155/1995 Sb. v platném znění by splnila k 6. 12. 1994 /splněním podmínky důchodového věku/³⁷. Na území Arménie pobírala starobní důchod za období: 30. 11. 1998 – 26. 4. 1993. Na území ČR odpracovala 6 let. Její roční vyměřovací základy³⁸ /hrubé výděly/ byly za rok 2000: 23 000 Kč, za rok 2001: 14 000 Kč, za rok 2002: 12 000 Kč, za rok 2003: 29 200 Kč, za rok 2004: 80 700Kč, za rok 2005: 80 700 Kč. Na území ČR splnila celkovou dobu pojištění v rozsahu: 1. 1. 2000 – 12. 12. 2006, celkem tedy odpracovala 2538 dní, na území Arménie splnila celkem: 12 350 dní, její celková doba pojištění, jak na území ČR, tak i Arménie činí 40 roků a 287 dní pojištění. Paní Ema byla zaměstnána

³⁶ Nárok na důchod – stav naplnění hmotněprávních podmínek, které jsou zdp stanoveny pro přiznání plnění.

³⁷ Důchodový věk – věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod

³⁸ Roční vyměřovací základ – je součet vyměřovacích základů, které pojištěnec dosáhl v příslušném kalendářním roce vynásobený koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu (každý rok je stanovován nařízením vlády ČR).

na základě pracovní smlouvy na dobu určitou Vzhledem k tomu, že veškeré podmínky nároku na starobní důchod paní Ema splnila, byl jí k datu udělení trvalého pobytu na území ČR tj. k 13. 12. 2006 přiznán starobní důchod ve výši: 2552 Kč dle § 29 písm. a) zák. č. 155/1995 Sb. v platném znění a ve smyslu Dohody mezi ČSR a SSSR o sociálním zabezpečení č. 116/1960 Sb.

6. 3. 2 Kazuistika č. 2 – paní Marina

Kazuistika č. 2

- paní Marina, na území ČR pracovala, ČSSZ přiznala starobní důchod v minimální výši

Paní Marina do České republiky přicestovala z Ruské federace v roce 2006 a zároveň zde získala i trvalý pobyt k 11. 7. 2006. Paní Marina vychovala čtyři děti, nárok na starobní důchod dle českých právních předpisů, tedy § 31 zák. č. 155/1995 Sb. v platném znění by splnila k 1. 12. 2008. Na území Ruské federace pobírala starobní důchod za období: 23. 6. 2008 – 31. 12. 2009. Paní Marina byla na území ČR evidována jako společník/jednatel společnosti. Na území ČR odpracovala 8 let. Její roční vyměřovací základy /hrubé výdělky/ byly za rok 2001: 1600 Kč, za rok 2002: 4800 Kč, za rok 2003: 4800 Kč, za rok 2004: 4800 Kč, za rok 2005: 4800 Kč, za rok 2006: 4800 Kč, za rok 2007: 4800 Kč. Na území ČR splnila celkovou dobu pojištění v rozsahu: 17. 9. 2000 – 30. 11. 2008, celkem tedy odpracovala 2602 dní, na území Arménie splnila celkem: 11 476 dní, její celková doba pojištění, jak na území ČR, tak i Ruské federace činí 38 roků a 208 dní pojištění. Vzhledem k tomu, že veškeré podmínky nároku na starobní důchod paní Ema splnila, byl jí k 1. 12. 2008 přiznán starobní důchod ve výši: 2940 Kč dle § 31 zák. č. 155/1995 Sb. v platném znění a ve smyslu Dohody mezi ČSR a SSSR o sociálním zabezpečení. č. 116/1960 Sb.

6. 3. 3 Kazuistika č. 3 – pan Vladimír

Kazuistika č. 3

- pan Vladimír, na území ČR nepracoval, ČSSZ přiznala starobní důchod z průměrných fiktivních výdělků stanovených MPSV ČR

Pan Vladimír do České republiky přicestoval z Ruské federace v roce 2007 a zároveň zde získal i trvalý pobyt k 21. 2. 2007. Nárok na starobní důchod dle českých právních předpisů, tedy § 29 písm. a) zák. č. 155/1995 Sb. v platném znění pan Vladimír splnil k 14. 5. 2006. Na území Ruské federace pobíral starobní důchod za období: 2. 7. 1990 – 1. 9. 2006. Na území ČR neodpracoval žádnou dobu pojištění. Na území Ruské federace byl pan Vladimír zaměstnán v tomto rozsahu: 20. 7. 1961 – 21. 3. 1994, celková doba pojištění činí: 32 roků a 187 dní. Na základě popisu pracovní činnosti, kterou pan Vladimír vykonával před odchodem do důchodu, ČSSZ sdělil formou čestného prohlášení, že pracoval jako kontrolor leteckého provozu. MPSV ČR ČSSZ na základě popisu pracovní činnosti pana Vladimíra sdělila, že fiktivní výdělek /roční vyměřovací základ/ činí: 52 520 Kč za první čtvrtletí roku 2007. Hrubý roční výdělek se vypočítá následujícím postupem: $52\,520 \times 12 = 630\,240$ Kč a tento hrubý výdělek se dosadí do rozhodného období³⁹ od roku 1986 do roku před přiznáním důchodu, v tomto případě do roku 1994 (do doby, doku byl pan Vladimír zaměstnán na území Ruské federace). Hrubé výdělky byly za rok 1986: 630240 Kč, za rok 1987: 630 240 Kč, za rok 1988: 630 240 Kč, za rok 1989: 630 240 Kč, za rok 1990: 630 240 Kč, za rok 1991: 630 240 Kč, za rok 1992: 630 240 Kč, za rok 1993: 630 240 Kč, za rok 1994: 138 135Kč. Vzhledem k tomu, že veškeré podmínky nároku na starobní důchod pan Vladimír splnil, byl mu k 21. 2. 2007 (k udělení trvalého pobytu na území ČR) přiznán starobní důchod ve výši: 7754 Kč dle § 29 písm. a) zák. č. 155/1995 Sb. v pl. zn. a ve smyslu Dohody mezi ČSR a SSSR o soc. zab. č. 116/1960 Sb.

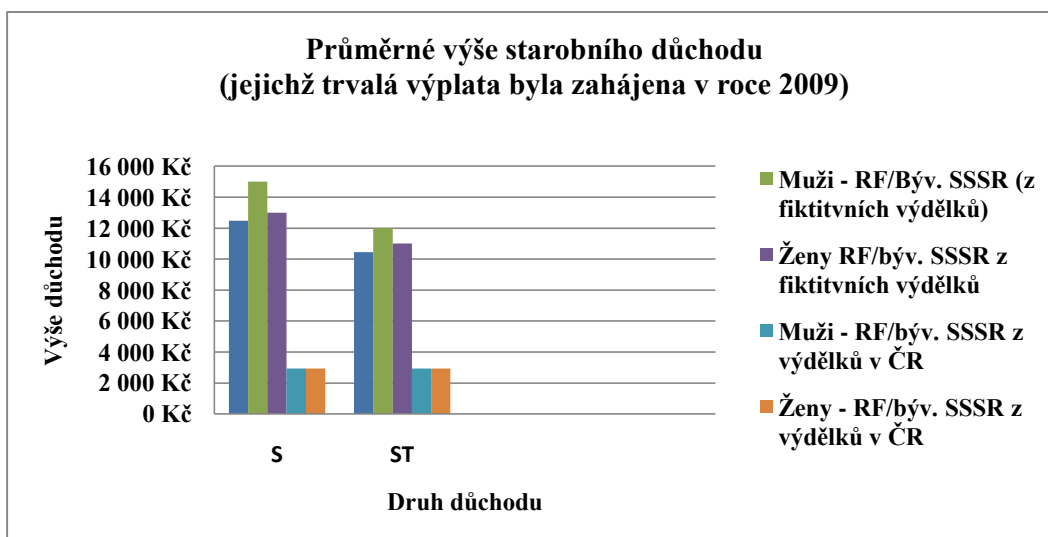
³⁹ Rozhodné období pro stanovení osobního vyměřovacího základu – období 30 kalendářních roků bezprostředně před rokem přiznání důchodu. Do rozhodného období se až na výjimky nezahrnuje kalendářní rok, ve kterém pojištěnec dosáhl 18 let věku, a kalendářní roky předcházející. Do rozhodného období se dále nezahrnují kalendářní roky před rokem 1986.

6. 3. 4 Kazuistika č. 4 – pan Boris

Kazuistika č. 4

- pan Boris, na území ČR nepracoval, ČSSZ přiznala starobní důchod z průměrných fiktivních výdělků stanovených MPSV ČR

Pan Boris do České republiky přicestoval z Kazachstánu v roce 2006 a zároveň zde získal i trvalý pobyt k 15. 2. 2006. Nárok na starobní důchod dle českých právních předpisů, tedy § 29 písm. a) zák. č. 155/1995 Sb. v platném znění pan Boris splnil k 1. 5. 2006. Na území Kazachstánu pobíral starobní důchod za období: 5. 1. 2002 – 1. 4. 2006. Na území ČR neodpracoval žádnou dobu pojištění. Na území Kazachstánu byl pan Boris zaměstnán v tomto rozsahu: 15. 1. 1960 – 4. 1. 2002, celková doba pojištění činí: 41 roků a 105 dní. Na základě popisu pracovní činnosti, kterou pan Boris vykonával před odchodem do důchodu, ČSSZ sdělil formou čestného prohlášení, že pracoval jako zástupce ředitele nadnárodní společnosti. MPSV ČR ČSSZ na základě popisu pracovní činnosti pana Vladimíra sdělila, že fiktivní výdělek /roční vyměřovací základ/ činí: 85 634 Kč za první čtvrtletí roku 2006. Hrubý roční výdělek se vypočítá následujícím postupem: $85\,634 \times 12 = 1\,027\,608$ Kč a tento hrubý výdělek se dosadí do rozhodného období od roku 1986 do roku před přiznáním důchodu, v tomto případě do roku 2002 (do doby, dokud byl pan Vladimír zaměstnán na území Kazachstánu). Hrubé výdělky byly za rok 1986: 1 027 608 Kč, za rok 1987: 1 027 608 Kč, za rok 1988: 1 027 608 Kč, za rok 1989: 1 027 608 Kč, za rok 1990: 1 027 608 Kč, za rok 1991: 1 027 608 Kč, za rok 1992: 1 027 608 Kč, za rok 1993: 1 027 608 Kč, za rok 1994: 1 027 608 Kč, za rok 1995: 1 027 608 Kč, za rok 1996: 1 027 608 Kč, za rok 1997: 1 027 608 Kč, za rok 1998: 1 027 608 Kč, za rok 1999: 1 027 608 Kč, za rok 2000: 1 027 608 Kč, za rok 2001: 1 027 608 Kč, za rok 2002: 11 262 Kč. Vzhledem k tomu, že veškeré podmínky nároku na starobní důchod pan Vladimír splnil, byl mu k 1. 5. 2006 přiznán starobní důchod ve výši: 16 763 Kč dle § 29 písm. a) zák. č. 155/1995 Sb. v pl. zn. a ve smyslu Dohody mezi ČSR a SSSR o soc. zab. č. 116/1960 Sb .

Zdroj: ČSSZ – účetní zpráva za rok 2009 a Ilona Pecková, Dis. – autorka bakalářské práce

Tabulka č. 1

Druh důchodu	Muži - průměrná výše důchodu	Ženy – průměrná výše důchodu
S	12480	10635
ST	10 443	8550

Zdroj: ČSSZ – účetní zpráva za rok 2009

Tabulka č. 2

Druh důchodu	Muži – RF/býv. SSSR průměrná výše důchodu z fiktivních výdělků	Ženy – RF/býv. SSSR průměrná výše důchodu z fiktivních výdělků
S	15 000	13 000
ST	12 000	11 000
Druh důchodu	Muži – RF/býv. SSSR průměrná výše důchodu z výdělků v ČR	Ženy – RF/býv. SSSR průměrná výše důchodu z výdělků v ČR
S	2 940	2 940
ST	2 940	2940*

Zdroj: Ilona Pecková, Dis. – autorka bakalářské práce

Legenda:

S - Starobní důchod - dle § 29, písm. a, §74, §76 a §94 zák. 155/95 Sb., nebo příslušných ustanovení předcházejících předpisů

ST- Starobní důchod - dle § 31, zák. 155/95 Sb.

*Minimální výše důchodu pro rok 2009 a 2010 je stanovena vládou ČR na částku: 2940 Kč

Závěr

Sociální a právní důsledky předlistopadové migrační politiky ovlivnily a nadále ovlivňují každého z nás, ať už si to uvědomujeme či nikoliv. Migrace a její důsledky jsou problémem i odrazem současného světa kolem nás. Je však je na nás, jak se s tím vyrovnáme. Migrujících osob po celém světě bude neustále přibývat, je to způsobeno i současnou špatnou ekonomickou situací některých států. Je tedy velmi důležité, aby náš sociální systém byl na příliv migrantů dostatečně připraven. Zároveň je důležité lidi nadále vzdělávat a rozvíjet jejich cit a pochopení pro multikulturní společenství. Nikdo z nás neví, zda jej podobná situace nepostihne anebo jej okolnosti donutí, opustit svou rodnou zemi a odcestovat do cizí, neznámé země za prací, za lepší ekonomickou situací své rodiny či za poznáním.

První cíl, který jsem si zadala v úvodu své bakalářské práce, bych si dovolila považovat za splněný. Představa o tom, že současný důchodový systém je nastaven nespravedlivě, se mi potvrdila na základě statistických tabulek vycházejících z dat České správy sociálního zabezpečení a z mých osobních zkušeností. Druhý záměr mé práce byl splněn jen částečně. Není však v mé kompetenci tyto problémy řešit na národní nebo mezinárodní úrovni. Přesto jsem se snažila na tyto problémy upozornit a ve své práci je rozebrat a popsat. Rovněž bych ráda co nejvíce odborníků ze sociální sféry seznámila s výsledky a závěry mé bakalářské práce, ke kterým jsem dospěla. Pokud se opravdu podaří vládě České republiky ratifikovat návrh nové smlouvy o sociálním zabezpečení mezi ČR a Ruskou federací, bude to krok správným směrem a pevně doufám, že i spravedlivým vůči lidem, kteří pracují poctivě a důchodovou dávku si tzv. odpracují a tedy i zaslouží.

Jsem si vědoma toho, že má práce je jen malý „nástin“ sociálních a právních důsledků předlistopadové i současné migrační politiky ČR a pouze další odborné výzkumy a metody mohou tuto problematiku obohatit o další zkušenosti, které mně jsou dosud neznámé.

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá problémem sociálních a právních důsledků předlistopadové migrační politiky.

Práce je členěna do šesti stěžejních kapitol, každá kapitola je dále rozdělena na podkapitoly. V první části je charakterizován pojem migrace a její příčiny, dále pak druhy migrace, důvody migrace a současný pohled ČR na migrační politiku. V druhé části je má práce zaměřena na druhy pobytů na území ČR. Ve třetí části se zabývám otázkou vzniku mezinárodní smlouvy, druhy platných mezinárodních smluv o sociálním zabezpečení na území ČR a jejími konkrétními dohodami, kterými byla nebo dosud je ČR vázána. Čtvrtá část mé bakalářské práce se zabývá sociálním zabezpečením ČR, druhy důchodů a jejich podmínkami. V páté části je pak stručně vysvětlen nárok na státní občanství ČR, podmínky pro jeho vznik a podmínky jazykové zkoušky pro cizince. V šesté části bakalářské práce analyzuji za pomoci komparace vybrané kazuistiky týkající se poživatelů důchodu. Pro lepší přehlednost jsem použila grafy a statistické tabulky. Zároveň zde zmiňuji i vliv sociální pedagogiky na sociální zabezpečení ČR.

Anotace

Pecková Ilona, DiS.: **Sociální a právní důsledky předlistopadové migrační politiky**, bakalářská práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta Humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 74

Bakalářská práce se zabývá problémem sociálních a právních důsledků předlistopadové migrační politiky a vybranými mezinárodními smlouvami o sociálním zabezpečení České republiky. Pro výzkum byla použita kvalitativní metoda pomocí kazuistik důchodových případů.

Klíčová slova

Migrace, migrační politika, trvalý pobyt, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, mezinárodní smlouva, dohoda

Annotation

Pecková Ilona DiS: **Social and legal consequences of pre-November migration policy**, thesis, University of Tomas Bata in Zlin, Faculty of Humanities, Institute of Interdisciplinary Studies, Brno, 2010, p. 74

Bachelor thesis deals with problems of social and legal consequences of pre-November migration policies and selected international treaties on social security of the Czech Republic. For research was used qualitative method using case studies of pension cases.

Keywords

Migration, migration policy, residence, social security, pension, international treaties, agreements

Literatura a prameny

Právní předpisy

1. Zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění
2. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky
3. Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky
4. Zákon č. 498/1990 Sb., o uprchlících
5. Vyhláška č. 348/2008 Sb. o výuce a zkouškách znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu na území ČR

Literatura a jiné zdroje

6. BÁRTOVÁ, K. et al., Dovedu to pochopit, [Výukový materiál pro multikulturní výchovu], Praha: Varianty Člověk v tísni, o. p. s., 2007, 180 s., ISBN: 978-80-86961-40-8
7. BITTNEROVÁ, D. et MORAVCOVÁ, M., Etnické komunity v České společnosti, Praha: Ermat, 2006, 398 s., ISBN 80-903086-7-8.
8. CSABA, SZALÓ, Transnacionální migrace, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s., ISBN 978-80-7325-136-9.
9. FRIČ, P. a kol., Česká soda v Evropské unii [Scénáře strategického chování ČR v EU], Praha: G plus G, s.r.o., 158 s., ISBN 80-86103-74-9.
10. GRYGAR, J. et al., Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí [Sociologický výzkum], Praha: Multikulturní centrum, 55 s., ISBN 80-239-7824-1.
11. Kapitoly z multikulturní tolerance III, Člověk a jeho práva, svazek 19, Praha: nakladatelství SVLP EIS UK, 2006, 102 s., ISBN 80-902345-9-3.

12. KEJDOVÁ, M., *Základy správního práva*, Brno Vydal Institut mezioborových studií Brno, 2009.
13. KLIMENTOVÁ, J., *Sociální pojištění [Důchodové pojištění a nemocenské pojištění, Hlavní vývojové trendy do roku 2000 a právní stav k 1. 1. 2002]*, Praha: Jan, 2001, 77 s., ISBN 80-86552-19-5.
14. KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha: Portál, 2008, 215 s., ISBN 978 – 80 – 7367 – 383 -3.
15. LEONTIYEVA, Y. et al., *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, 95 s.
16. MOTEJL, O. et. al., *Důchody [Sborník stanovisek veřejného ochránce práv]*, Brno: Aspi, 2009, 241 s., ISBN 978-80-7357-421-5.
17. POTOČNÝ, M. et. ONDŘEJ, J., *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*, Praha: C.H.Beck, 2000.
18. POTOČNÝ, M., *Mezinárodní právo veřejné*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 1999
19. PŘIB, J., *Kdy do důchodu a za kolik.*, 8. vydání, Praha: GRADA Publishing, a.s., 2007, 124 s. ISBN 978-80-247-1856-9.
20. PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., *Důchodové předpisy s komentářem*, 4. vydání., Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2005, 447 s., ISBN 80-7263-281-7.
21. ŘEHOŘ, A., *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009, 44 s.
22. *Sociální zabezpečení 2009 [publikace]*, Praha 5: Česká správa sociálního zabezpečení, 2009, 34 s., ISBN 978 – 80 – 87039 – 13 – 7.
23. SOUDKOVÁ, V. et SOUDEK, T., *Bariéry mezi námi očima cizinců*, Praha: European Training and Consulting, 2008, 80 s.
24. Úřad vlády, ČSÚ, *Ženy & muži v datech*, 1. vydání, Praha: Úřad vlády, ČSÚ, 2008, 90 s., ISBN 978-80-250-1854-5.

25. VOPATOVÁ, G., Dvoustranné smlouvy o sociálním zabezpečení [Koordinace sociálního zabezpečení, zpracoval úsek pro evropskou integraci a mezinárodní vztahy], Praha: MPSV, 2002, 259 s., ISBN 80-86552-40-3.
26. Čeština pro cizince, n.d., [cit. 1. 2. 2010],
dostupné z: <http://cestina-pro-cizince.cz/index.php?p=pravidla-zkousky&hl=cs> CZ.
27. SEZEMSKÝ, J., Materiály MPSV předkládané na jednání Vlády ČR 21. listopadu 2007, [cit. 25. 2. 2008], dostupné z: <http://noviny.mpsv.cz>.
28. Migrační a azylová politika ČR, n.d., [cit. 13. 12. 2009],
dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky>.
29. Služby pro veřejnost, informace pro cizince, podmínky vstupu na území ČR,
[cit. 13. 12. 2009], dostupné z: <http://www.mvcr.cz>.
30. Jak vzniká mezinárodní smlouva, n.d., [cit. 13. 12. 2009],
dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/mezinarodni-pravo-verejne/jak-vznika-mezinarodni-smlouva-15705.html>.
31. Jazyková zkouška pro cizince, n.d., [cit. 31. 3. 2010],
dostupné z: <http://msmt.cz/ministerstvo/tydenik-skolstvi-jazykova-zkouška-pro-cizince>
32. Čeština pro cizince, n.d., [cit. 28. 2. 2010],
dostupné z: <http://cestina-pro-cizince.cz/index.php?p=pravidla-zkousky&hl=cs> CZ
33. Migrační politika v krizi, n.d., [cit. 13. 12. 2009],
dostupné z: <http://cizinci.poradna-prava.cz/migracni-politika-v-krizi-307.html>
34. Administrativní členění Ruska, n.d., [cit. 31. 3. 2010],
dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Clen%C4%9Bn%C3%AD_Ruska

35. Mezinárodní smlouvy, n.d., [cit. 1. 2. 2010],

dostupné z: <http://cssz.cz/cz/mezinarodni-smlouvy/obecne-informace.htm>.

36. Služby pro veřejnost, informace pro cizince, n.d., [cit. 13. 12. 2009],

dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/sluzby-pro-verejnost-informace-pro-cizince-podminky-vstupu-a-pobytu-na-uzemi-ceske-republiky>.

37. Často kladené otázky, n. d., [cit. 13. 12. 2009],

dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/casto-kladene-otazky-971756.aspx>

Seznam příloh	Strana
Příloha č. 1: Návrh připravované Smlouvy mezi Českou republikou a Ruskou federací o sociálním zabezpečení	I
Příloha č. 2: Mapa a tabulka administrativního členění Ruska	VIII
Příloha č. 3: Tabulka - Inventarizace platné smluvní základny ve vztazích se státy bývalého SSSR s ohledem na Dohodu mezi ČSR a SSSR o sociálním zabezpečení z 2. 12. 1959	IX
Příloha č. 4: Tabulka - Inventarizace platné smluvní základny ve vztazích se státy býv. SSSR s ohledem na Dohodu mezi ČSR a SSSR o sociálním zabezpečení z 2. 12.1959	X

Příloha č. 1:

Česká republika a Ruská federace (dále jen „smluvní strany“), vedeny přáním rozvíjet spolupráci mezi oběma státy v oblasti sociálního zabezpečení, se dohodly takto:

Část I - Všeobecná ustanovení

Článek 1

1. Pro účely této smlouvy výrazy uvedené níže znamenají:

1. 1. „právní předpisy“

zákony a jiné obecně závazné právní předpisy o dávkách sociálního zabezpečení uvedených v článku 2 této smlouvy;

1. 2. „příslušný úřad“

ministerstvo nebo orgán, do jehož kompetence náleží oblast sociálního zabezpečení upravovaná touto smlouvou;

1. 3. „instituce“

kompetentní orgán nebo instituci, kterým přísluší provádění právních předpisů v oblasti sociálního zabezpečení uvedených v článku 2, této smlouvy;

1. 4. „pracovník“

osobu, která vykonávala nebo vykonává činnost, na jejímž základě podléhala nebo podléhá právním předpisům smluvních stran;

1. 5. „doby pojištění“

doby pojištění nebo pracovní činnosti započítávané podle právních předpisů každé ze smluvních stran pro přiznání nároku na dávku sociálního zabezpečení;

1.6. „dávka“

peněžitou dávku sociálního zabezpečení uvedenou v článku 2 této smlouvy, včetně všech jejích součástí, poskytovanou podle právních předpisů smluvních stran.

2. Ostatní výrazy použité v této smlouvě mají význam, který jim náleží podle právních předpisů příslušné smluvní strany.

Článek 2

1. Tato smlouva se použije na vztahy upravené právními předpisy smluvních stran o sociálním zabezpečení týkající se:

1. 1. dávek v nemoci a mateřství;

1. 2. dávek při invaliditě;

1. 3. dávek ve stáří;

1. 4. dávek pozůstalých;

1. 5. dávek při pracovních úrazech a nemocech z povolání;

1. 6. pohřebného;

1. 7. přídavků na děti.

2. Tato smlouva se použije také na vztahy upravené právními předpisy o sociálním zabezpečení, které mění nebo doplňují ty uvedené v odstavci 1 tohoto článku, s výjimkou právních předpisů zavádějících nové odvětví sociálního zabezpečení.

Článek 3

Tato smlouva se vztahuje na pracovníky a jejich rodinné příslušníky, kteří jsou občany jedné ze smluvních stran a kteří podléhají nebo podléhali právním předpisům některé ze smluvních stran.

Článek 4

Občané jedné smluvní strany budou v otázkách uvedených v článku 2, této smlouvy postaveni na roveň občanům druhé smluvní strany.

Článek 5

Nestanoví-li tato smlouva jinak, nesmí být nárok na dávku zamítnut a výše této dávky měněna nebo zastavena její výplata z důvodu, že pracovník bydlí na území druhé smluvní strany.

Část II - Používání právních předpisů

Článek 6

Nestanoví-li tato smlouva jinak, vztahují se na pracovníky podléhající této smlouvě právní předpisy té smluvní strany, na jejímž území vykonávají pracovní činnost.

Článek 7

1. Na pracovníky podléhající právním předpisům jedné smluvní strany, kteří byli vysláni zaměstnavatelem této smluvní strany vykonávat v jeho zájmu dočasně pracovní činnost na území druhé smluvní strany, se vztahují právní předpisy první smluvní strany do konce 24. kalendářního měsíce ode dne vyslání.

2. Personál dopravních podniků vykonávající pracovní činnost na území obou smluvních stran podléhá právním předpisům smluvní strany, na jejímž území sídlí příslušný podnik.

3. Za pracovníka vyslaného na území druhé smluvní strany ve smyslu odstavce 1 a 2 tohoto článku se nepovažuje pracovník, který má na území druhé smluvní strany trvalý pobyt. Tato úprava neplatí, má-li pracovník uvedeno v pracovní smlouvě místo výkonu práce na území první smluvní strany.

4. Posádka námořní lodi podléhá právním předpisům smluvní strany, pod jejíž vlajkou loď pluje.

5. Na pracovníky diplomatických zastoupení a konzulárních úřadů smluvních stran, a také na osoby zaměstnané ve službách diplomatických zástupců a pracovníků konzulárních úřadů, se vztahují příslušná ustanovení Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z 18. dubna 1961 a Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích z 24. dubna 1963.

Článek 8

Na společnou žádost pracovníka a jeho zaměstnavatele nebo osoby samostatně výdělečně činné mohou příslušné úřady nebo jimi pověřené orgány smluvních stran po dohodě stanovit výjimky z článků 6 a 7 této smlouvy.

Část III - Zvláštní ustanovení pro jednotlivé druhy dávek

Kapitola první

Dávky v nemoci a mateřství

Článek 9

Pro stanovení nároku na dávky se započítávají doby pojištění získané podle právních předpisů obou smluvních stran s výjimkou případů, kdy se uvedené doby pojištění časově překrývají.

Článek 10

Dávky v nemoci a mateřství pro získání nároku, na něž se vyžaduje placení pojistného, se přiznávají a vyplácejí podle právních předpisů a k tíži té smluvní strany, na jejímž území je pracovník pojištěn.

Článek 11

Dávky v mateřství pro získání nároku, na něž se nevyžaduje placení pojistného, se přiznávají a vyplácejí podle právních předpisů té smluvní strany, na jejímž území má pracovník trvalý pobyt.

Článek 12

Vznikne-li nárok na stejné dávky v mateřství podle právních předpisů obou smluvních stran, poskytne se dávka v mateřství podle právních předpisů té smluvní strany, na jejímž území má pracovník trvalý pobyt.

Kapitola druhá

Dávky při invaliditě, ve stáří a pozůstalých

Oddíl 1 - společná ustanovení

Článek 13

Závisí-li podle právních předpisů jedné smluvní strany vznik, zachování nebo obnovení nároku na dávku a také konverze nároku na důchod podle právních předpisů Ruské federace na získání určitých dob pojištění a/nebo jejich délce, pak se přihlédne k dobám pojištění získaným podle právních předpisů druhé smluvní strany stejně, jako by byly získány na území této smluvní strany, s výjimkou případů, kdy se uvedené doby pojištění časově překrývají.

Článek 14

Jsou-li podle právních předpisů jedné smluvní strany splněny podmínky nároku na dávku i bez přihlédnutí k dobám pojištění získaným podle právních předpisů druhé smluvní strany, stanoví instituce první smluvní strany dávku na základě dob pojištění získaných podle jejich právních předpisů.

Článek 15

1. Instituce každé smluvní strany vypočítá výši dávky odpovídající době pojištění získané podle jejich právních předpisů.

Zápočet dob pojištění se provádí podle právních předpisů té smluvní strany, jejíž instituce přiznává dávku.

2. Nedosahuje-li doba pojištění získaná podle právních předpisů jedné smluvní strany dvanácti měsíců a nevznikne-li na jejím základě nárok, dávka této smluvní strany se nevyměřuje.

Článek 16

1. Pokud nárok na dávku nebo na její výplatu závisí na pobírání příjmů, vykonávání výdělečné činnosti nebo na jiných okolnostech, přihlíží se k těmto okolnostem, pokud se uskutečňují na území kterékoli ze smluvních stran.

2. Souběžná výplata dávek stejného druhu při invaliditě, ve stáří, pozůstalým a při pracovních úrazech a nemocech z povolání od obou smluvních stran se připouští.

Oddíl 2 - zvláštní ustanovení - Používání právních předpisů České republiky

Článek 17

1. Pokud nárok na dávku podle právních předpisů České republiky může vzniknout pouze s přihlédnutím k dobám pojištění získaným podle právních předpisů Ruské federace, pak příslušná instituce České republiky:

1. 1. stanoví teoretickou výši dávky, která by náležela v případě, že by všechny doby pojištění byly získány podle právních předpisů České republiky;

1. 2. na základě teoretické výše určené podle odst. 1 bodu 1. 1. tohoto článku, stanoví skutečnou výši dávky podle poměru délky dob pojištění získaných podle právních předpisů České republiky k celkové době pojištění.

Pro stanovení vyměřovacího základu pro výpočet dávek podle odst. 1 tohoto článku se doby pojištění získané podle právních předpisů Ruské federace vylučují.

Výpočet dávky podle tohoto odstavce se provádí i v případě, kdy se dávka stanoví podle článku 14 této smlouvy; osobě bude přiznána vyšší z dávek.

2. Podmínkou vzniku nároku na plný invalidní důchod osob, u nichž invalidita vznikla před dosažením osmnácti let věku, a které nebyly pojištěny po potřebnou dobu, je trvalý pobyt na území České republiky.

Používání právních předpisů Ruské federace

Článek 18

1. V případě, kdy při přiznání dávky v Ruské federaci podle této Smlouvy doby pojištění získané podle právních předpisů Ruské federace a započítávané při konverzi nároku na důchod jsou kratší než 25 let u mužů a 20 let u žen, výše dávky odpovídající dobám pojištění získaným podle právních předpisů Ruské federace se vypočítává následujícím způsobem: Výše dávky stanovená v souladu s právními předpisy Ruské federace odpovídající době pojištění u mužů 25 let a u žen 20 let se dělí 300 měsíci u mužů a 240 měsíci u žen a poté se násobí počtem měsíců skutečně existující doby pojištění získané podle právních předpisů Ruské federace (doba převyšující 15 dní se zaokrouhluje na celý měsíc a doba kratší než 15 dní včetně se nezapočítává).

Ustanovení článku 15 a odst. 1 tohoto článku se nepoužívají ke stanovení pojistné a akumulované části pracovního důchodu podle právních předpisů Ruské federace tvořenému částkou pojistných příspěvků na povinné (státní) důchodové pojištění platné od 1. ledna 2002.

V tomto případě výše pojistné a akumulované části pracovního důchodu se vypočítává podle právních předpisů Ruské federace.

2. Pokud při přiznání důchodu v Ruské federaci podle této smlouvy doby pojištění získané podle právních předpisů Ruské federace a započítávané při konverzi nároků na důchod nejsou kratší než 25 let u mužů a 20 let u žen, výše dávky se vypočítává bez přihlídnutí k dobám pojištění získaným podle právních předpisů České republiky.

3. Při používání článku 15 a odst. 1 tohoto článku se zápočet dob pojištění provádí podle právních předpisů Ruské federace.

4. Sociální důchod se přiznává a vyplácí v souladu s právními předpisy Ruské federace.

Kapitola třetí - Dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání

Článek 19

Dávky v případě pracovního úrazu a nemoci z povolání poskytuje instituce té smluvní strany, jejímž právním předpisům podléhal pracovník v době pracovního úrazu nebo v době, kdy naposledy vykonával činnost mající za následek vznik nemoci z povolání.

Článek 20

Stanoví-li právní předpisy jedné smluvní strany, že se dávky pro nemoc z povolání poskytují, pokud činnost, která nemoc může způsobit, byla vykonávána po určitou dobu, pak příslušná instituce smluvní strany přihlíží - pokud je to nezbytné - k dobám vykonávání takové činnosti na území druhé smluvní strany.

Článek 21

Pracovník, který pobíral nebo pobírá dávky pro nemoc z povolání k tíži jedné smluvní strany a poté vykonával výdělečnou činnost, která také podle právních předpisů druhé smluvní strany způsobila nemoc z povolání vedoucí ke snížení pracovní schopnosti, má nárok na zvýšení výše dávky.

V takovém případě instituce první smluvní strany poskytne dávky podle jejích právních předpisů bez přihlídnutí ke snížení pracovní schopnosti a instituce druhé smluvní strany ve výši odpovídající snížení pracovní schopnosti.

Kapitola čtvrtá

Pohřebné

Článek 22

Pohřebné se poskytuje podle právních předpisů té smluvní strany, na jejímž území byl vypraven pohřeb.

K podmínce splnění délky pobytu na území této smluvní strany se při tom nepřihlíží.

Kapitola pátá

Přidavky na děti

Článek 23

Přidavky na děti se přiznávají podle právních předpisů té smluvní strany, na jejímž území mají děti trvalý pobyt.

Část IV - Různá ustanovení

Článek 24

Příslušné úřady smluvních stran:

- sjednají pro používání této smlouvy ujednání;
- informují se vzájemně o změnách právních předpisů;
- určí instituce (styčná místa) pro vzájemný styk mezi institucemi obou smluvních stran za účelem provádění této smlouvy.

Článek 25

1. Při provádění této smlouvy si příslušné úřady a instituce smluvních stran bezplatně poskytují vzájemnou pomoc tak, jako by se jednalo o použití jejich vlastních právních předpisů.
2. Dokumenty vydávané při provádění této smlouvy jednou smluvní stranou podle jejich právních předpisů a ověřené jejím příslušným orgánem se ve druhé smluvní straně uznávají bez potřeby legalizace.
3. O posouzení zdravotního stavu nebo stanovení invalidity rozhoduje instituce té smluvní strany, podle jejichž právních předpisů se poskytuje příslušná dávka. Přitom může přihlédnout ke zprávám a lékařským posudkům druhé smluvní strany.
4. Lékařská vyšetření, jejichž provedení je požadováno právními předpisy jedné smluvní strany a týkají se občanů nacházejících se na území druhé smluvní strany, budou provedena na žádost instituce první smluvní strany lékařem, zdravotnickým zařízením nebo institucí v místě pobytu těchto občanů na území druhé smluvní strany, bez vzájemné úhrady nákladů.

Článek 26

Při provádění této smlouvy instituce smluvních stran komunikují přímo v českém i ruském jazyce.

Článek 27

Žádosti a opravné prostředky, které mají být podány podle právních předpisů jedné smluvní strany v určité lhůtě příslušnému úřadu nebo instituci této smluvní strany se považují za podané včas, pokud byly během stejné lhůty podány u příslušného úřadu nebo instituce druhé smluvní strany.

Článek 28

Výplata dávek podle této smlouvy z území jedné smluvní strany na území druhé smluvní strany se uskutečňuje ve volně směnitelných měnách.

Článek 29

Všechny informace dotýkající se osoby a předávané mezi orgány a institucemi smluvních stran budou považovány za důvěrné a budou moci být využívány jen pro účely provádění této smlouvy.

Článek 30

1. Rozdílnosti vznikající při výkladu a provádění této smlouvy budou řešeny jednáním a konzultacemi příslušných úřadů smluvních stran.
2. Rozdílnosti, které nebudou moci být vyřešeny podle odstavce 1 tohoto článku, budou řešeny diplomatickou cestou.

Část V - Ustanovení přechodná a závěrečná

Článek 31

1. Dávky podle této smlouvy se přiznávají nejdříve od doby vstupu této smlouvy v platnost.
2. Tato smlouva se vztahuje také na pojistné případy, které nastaly před jejím vstupem v platnost, s výjimkou případů zakládajících nárok na jednorázová plnění.
3. Pro stanovení nároků na dávky podle této smlouvy se přihlédne také k dobám pojištění, které byly získány před vstupem této smlouvy v platnost.
4. Doby pojištění získané před vstupem této smlouvy v platnost na území České republiky nebo Ruské federace a uznávané ke dni vstupu této smlouvy v platnost smluvními stranami jako vlastní doby, s ohledem na bydliště občana na území této smluvní strany, pokud by se mu v této době přiznával důchod, považují se pro přiznání dávky za doby pojištění získané na území této smluvní strany.
5. Dávky, které byly přiznány před vstupem této smlouvy v platnost, nebudou přepočítány.

Článek 32

1. Tato smlouva podléhá ratifikaci.
2. Tato smlouva vstoupí v platnost prvního dne třetího měsíce následujícího po dni výměny ratifikačních listin.
3. Dnem vstupu této smlouvy v platnost pozbude ve vztahu mezi oběma smluvními stranami platnosti Dohoda mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o sociálním zabezpečení z 2. 12. 1959.

Článek 33

1. Tato smlouva se uzavírá na dobu neurčitou. Každá ze smluvních stran může ukončit platnost této smlouvy písemným oznámením výpovědi druhé smluvní straně diplomatickou cestou. Platnost této smlouvy skončí po uplynutí 6 měsíců ode dne obdržení takového oznámení druhou smluvní stranou.
2. Nároky získané podle této smlouvy nebudou v případě ukončení její platnosti dotčeny.

Příloha č. 2:

Mapa a tabulka Administrativní členění Ruska

název okruhu	rozloha (km ²)	obyvatelstvo (2002 est.)	počet federálních subjektů	administrativní centrum
Centrální federální okruh	652 800	38 000 651	18	<u>Moskva</u>
Jižní federální okruh	418 500	13 973 252	6	<u>Rostov na Donu</u>
Severozápadní federální okruh	1 677 900	13 974 466	11	<u>Petrohrad</u>
Dálněvýchodní federální okruh	6 215 900	6 692 865	9	<u>Chabarovsk</u>
Sibiřský federální okruh	5 114 800	20 062 938	12	<u>Novosibirsk</u>
Uralský federální okruh	1 788 900	12 373 926	6	<u>Jekatěrinburg</u>
Povolžský federální okruh	1 038 000	31 154 744	14	<u>Nižnij Novgorod</u>
Severokavkazský federální okruh	170 700	8 933 889	7	<u>Pjatigorsk</u>

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Clen%C4%9Bn%C3%AD_Ruska

Příloha č. 3:

Tabulka - Inventarizace platné smluvní základny ve vztazích se státy bývalého SSSR s ohledem na Dohodu mezi ČR a SSSR o sociálním zabezpečení z 2. 12. 1959

Stát	Sukcese	Presumpce platnosti do:	Poznámka
Arménie	ukončena 28. 4. 2004	28. 4. 2004	neplatná
Ázerbájdžán	ukončena 30. 3. 2004	30. 3. 2004	neplatná
Bělorusko	ukončena protokolem ze 17. 5. 2001	25. 11. 2002	neplatná
Estonsko	ukončena výměnou nót z 24. 10. 2000 a z 12. 12. 2000	20. 8. 1991, tzn., že ve vztahu k ČR nikdy neplatila	platnost zanikla okamžikem obnovení státnosti (20. 8. 1991)
Gruzie	ukončena 9. 9. 2004	9. 9. 2004	neplatná
Kazachstán	ukončena výměnou nót z 20. 6.2000 a z 31. 10. 2000	1. 1. 2001	neplatná
Kyrgyzstán	ukončena 30. 4. 2004	30. 4. 2004	neplatná
Litva		11. 3. 1990, tzn., že ve vztahu k ČR nikdy neplatila	platnost zanikla okamžikem obnovení státnosti (11. 3. 1990) x
Lotyšsko	ukončena výměnou nót z 5. 5.1999 a z 3. 12. 1999	21. 8. 1991, tzn., že ve vztahu k ČR nikdy neplatila	platnost zanikla okamžikem obnovení státnosti
Moldávie	ukončena výměnou nót (poslední doručena 26. 8. 2005)	26. 8. 2005	neplatná
Ruská federace	sukcesní protokol vstoupil v platnost 2. 12. 1997		platná
Tádžikistán	ukončena 30. 5. 2004	30. 5. 2004	neplatná
Turkmenistán	ukončena 31. 3. 2004	31. 3. 2004	neplatná
Ukrajina	ukončena protokolem ze 17. 12. 1998; vstoupila v platnost 28. 2. 2000	28. 2. 2000	neplatná ^{xx}
Uzbekistán	ukončena výměnou nót z 21. 3.2000 a z 24. 3. 2000	24. 3. 2000	neplatná

Zdroj: tabulka MZV ze dne 22. 3. 2006, zdroj: ČSSZ ze dne 17. 7. 2008

^x Od 1. 8. 2000 platila Smlouva mezi Českou republikou a Litevskou republikou o sociálním zabezpečení z 27. 5. 1999

^{xx} Od 1. 4. 2003 platí Smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o sociálním zabezpečení ze 4. 7. 2001

Příloha č. 4:

Inventarizace platné smluvní základny ve vztazích se státy bývalého SSSR s ohledem na Dohodu mezi ČSR a SSSR o sociálním zabezpečení z 2. 12. 1959

Stát	Sukcese	Ukončení platnosti	Poznámka
Arménie	ukončena 28. 4. 2004	22. 9. 2009	neplatná
Ázerbájdžán	ukončena 30. 3. 2004	22. 9. 2009	neplatná
Bělorusko	ukončena protokolem ze 17. 5. 2001	22. 9. 2009	neplatná
Estonsko	ukončena výměnou nót z 24. 10. 2000 a z 12. 12. 2000	Dohoda platila pouze ve vztahu k Estonské SSR. Ve vztahu k samostatné Estonské republice nikdy neplatila.	platnost zanikla okamžikem obnovení státnosti (20. 8. 1991)
Gruzie	ukončena 9. 9. 2004	22. 9. 2009	neplatná
Kazachstán	ukončena výměnou nót z 20. 6. 2000 a z 31. 10. 2000	22. 9. 2009	neplatná
Kyrgyzstán	ukončena 30. 4. 2004	22. 9. 2009	neplatná
Litva		Dohoda platila pouze ve vztahu k Litevské SSR. Ve vztahu k samostatné Litevské republice nikdy neplatila.	platnost zanikla okamžikem obnovení státnosti (11. 3. 1990) ^x
Lotyšsko	ukončena výměnou nót z 5. 5. 1999 a z 3. 12. 1999	Dohoda platila pouze ve vztahu k Lotyšské SSR. Ve vztahu k samostatné Lotyšské republice nikdy neplatila.	platnost zanikla okamžikem obnovení státnosti (21. 8. 1991)
Moldávie	ukončena výměnou nót (poslední doručena 26. 8. 2005)	22. 9. 2009	neplatná
Ruská federace	sukcesní protokol vstoupil v platnost 2. 12. 1997, Dohoda byla ČR vypovězena	31. 12. 2008	neplatná ^{xxx}
Tádžikistán	ukončena 30. 5. 2004	22. 9. 2009	neplatná
Turkmenistán	ukončena 31. 3. 2004	22. 9. 2009	neplatná
Ukrajina	ukončena protokolem ze 17. 12. 1998; vstoupil v platnost 28. 2. 2000	28. 2. 2000	neplatná ^{xx}
Uzbekistán	ukončena výměnou nót z 21. 3. 2000 a z 24. 3. 2000	22. 9. 2009	neplatná

Zdroj: tabulka MZV ze dne 22. 3. 2006, zdroj: ČSSZ ze dne 6. 1. 2010

^x Od 1. 8. 2000 platila Smlouva mezi Českou republikou a Litevskou republikou o sociálním zabezpečení z 27. 5. 1999

^{xx} Od 1. 4. 2003 platí Smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o sociálním zabezpečení ze dne 4. 7. 2001

^{xxx} Skutečnost, že Dohoda a Protokol k této Dohodě pozbývají platnosti ve vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací dne 31. prosince 2008, byla publikována ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 1/2009 Sb. m. s. (resp. č. 87/2008 Sb. m. s.).